Europæiske m

European Roundtable of Industrialists ønsker miljøkommissær Margot Wallström god arbejdslyst med realisering af „ Copenhagen Chemicals Charter „.

Charterets fem krav til EU´s fremtidige kemikaliepolitik:
1. Retten til fuld information om hvilke kemikalier produkterne indeholder.
2. En tidsfrist for vurdering af alle kemikalier på det europæiske marked.
3. Udfasning af svært opløselige og bio-akkumulérbare kemikalier
4. Betingelsesløs erstatning af mindre sikre kemikalier med sikre alternativer.
5. En forpligtelse til at stoppe alle udledninger af farlige kemikalier til miljøet i år 2020.

Foto: POLFOTO

Miljøbevægelsen NOAH arbejder for at forbedre det levende miljø ved aktivt at bekæmpe miljøødelæggelsen og dens årsager – og anvise alternativer

NOAH

Miljø Øst

Tidsskrift om miljø og samfund

December 2000
Nr. 21
Pris 40,-

Tema

Danmarks nationale Agenda 21

Udenfor tema

Biernes holocaust
Barsebäck
Æstetiske grænseværdier

NOAH

Af Redaktionen

Store forventninger

Leder

„Environmental space in Denmark's Policy Framework Given the present ways of production, the world's ecosystems will quite simply not survive if the Third World attains the living standards of present-day Western industrial societies. This is, of course, unacceptable. The Third World has the same claim to affluence and welfare as those who happened to be in first line. That is why the crisis relates not only to those threatening single problems, but seriously calls into question our way of life.

There are limits to the growth of material use, witch is large in Denmark and other advanced economies. For many of us who have reached a reasonable living standard, it is totally superfluous to have yet more money or to buy a bigger house. All countries have discussed sustainable development, but there is a great need to specify and quantify it to identify clearly the challenges facing us. One way to do this is by the means of the concept of environmental space, which we call ecological scope. Therefore, the Danish Government introduced the ecological scope approach in Danish national policy in 1995. We did this because it could be a useful instrument in quantifying part of sustainable development concept and improving our ability to move more quickly in this direction."
[citat Svend Auken guest essay i „Sharing the World" EARTHSCAN 1998]

Inden for de næste par år vil vi se om denne udtalelse fra vore miljøminister holder vand. Danmark skal på Rio+10 mødet, i efteråret 2002, have en national plan for bæredygtig udvikling parat. I daglig tale kaldet en national Agenda 21.

Hvis Auken skal tages på ordet må det miljømæssige råderum blive et grundlag for den nationale Agenda 21. I Danmark skal vi altså arbejde mod et træk på ressourcerne, der kan kopieres af alle verdens lande uden at skabe ubalancer i økosystemer og bevarer mulighederne for fremtidige generationer. I praksis betyder det, at vi må ændre vores materielle forbrug til kvalitet fremfor kvantitet og ændre vores energiforsyning fra kul, til vind og sol.

En national Agenda 21 vil altså, hvis vi for alvor skal tale bæredygtighed, berøre alle mennesker i Danmark. Nu er der vist ikke mange danskere, der har hørt noget særligt til den endnu, men ,en ting er sikkert, en national Agenda 21 må ikke blive i ministerierne, men må ud i befolkningen. Der er med andre ord et væsentligt demokratisk perspektiv i bæredygtig udvikling. I flere kommuner har borgerdeltagelse været en naturlig del af det lokale Agenda 21-arbejde, og opgaven med den nationale Agenda 21 bliver at finde det nationale alternativ til lokal borgerinddragelse. Nu er det jo ikke sådan, at det lokale bare kan kopieres, for det er jo langt fra en dans på roser. Derimod er det sikkert, at kommunerne og de lokale aktører på en eller anden måde også skal på banen i forhold til den nationale Agenda 21. Det er dem, der skal sikre, at den nationale Agenda 21 bliver det folkelige projekt den skal være, for at blive et godt skridt mod bæredygtighed.

Foreløbig er det altså ikke meget vi har set, men med Svend Aukens essay har vi store forventninger. Vi forventer en radikal strategi for bæredygtig udvikling. En strategi, der sætter en dagsorden for et Danmark, hvor det gode liv ikke længere måles i antallet af biler i carporten, men på antallet af glade børn og tilfredse ældre. Hvor vi genbruger i stedet for at smide ud, hvor vi udveksler opskrifter i stedet for at importere kager, hvor vi.....

De af vores læsere, der ikke forstår engelsk kan se den danske oversættelse på vores hjemmeside eller få det tilsendt ved at ringe til NOAH.

Indhold:

Danmarks nationale agenda 21 4
Af Pernille Hagedorn-Rasmussen

Danmarks nationale agenda 21 8
Af NOAH's bæredygtighedsgruppe

Hvordan ved vi om de går den rigtige vej 12
Af Brix Jensen

Trafikministeriet og CO_2-udslippet 16

Danmarks deklarationen 22
Af Steen Puggaard

Red klimaaftalen 24
Af Redaktionen

Biernes holocaust i Guatamala 26
Af Jacob Sørensen

Æstetiske grænseværdier 30
Af Torben Chrintz

Husker du Pustzai 33
Af Bo Nomander

Madbestråling 34

NOAH rydder op 38

Barsebäck kan og skal lukkes til tiden 40
Af Tarjei Haaland

Danmarks nationale Agenda

Inden efteråret 2002 skal Regeringen have en plan for, hvordan Danmark bliver bæredygtigt?

Af Pernille Hagedorn-Rasmussen

I 1997 ved FN's særlige generalforsamling om miljø og udvikling (UNGASS) lovede den danske regering, sammen med andre deltagere i generalforsamlingen, at seneste i 2002 at have lavet en national strategi for bæredygtig udvikling (se box 1). I daglig tale kaldes den for national Agenda 21.

Det er Miljø- og Energiministeriet, der skal koordinere arbejdet med den nationale Agenda 21. I notater fra ministeriet omtales national Agenda 21. Rammerne for arbejdet med den nationale strategi for bæredygtig udvikling er i skrivende stund ikke fastlagt. Det indledende arbejde er dog i gang for i dette efterår har Miljø- og Energiministeriet en række aktiviteter, der skal kortlægge hvor Danmark på nuværende tidspunkt står med hensyn til miljøet. Ministeriet vil både opsamle og analysere nationale og internationale erfaringer med bæredygtighedsarbejde på denne baggrund gå videre med arbejdet med Danmarks nationale Agenda 21.

Bæredygtig udvikling

Det er lidt af en opgave som Regering, Folketing og ministerier står overfor. Udgangspunktet for en national Agenda 21 er nemlig bæredygtighedsbegrebet som det blev diskuteret i Rio i 1992. Det vil sige en udvikling, der opfylder de nuværende generationers behov uden at bringe fremtidige generationers mulighe-

Det blev lovet i 1997

FN's særlige generalforsamling om miljø og udvikling i 1997 (UNGASS) samlede op på hvor langt man var nået. Slutdokumentet fra UNGASS indeholdt en opfordring til alle lande om senest i 2002 at fremlægge nationale strategier for bæredygtig udvikling. Derfor skal Regeringen til FN's generalforsamling om miljø og udvikling i 2002, udarbejde en national strategi for bæredygtig udvikling. I daglig tale kaldes den for national Agenda 21.

der for at få opfyldt deres behov i fare. Det betyder en udvikling, der bevarer den biologiske mangfoldighed, der reducerer trækket på naturens ressourcer og som reducerer den menneskelige påvirkning af jordens klima.

Ingen kan på forhånd sige , hvordan et bæredygtigt samfund skal se ud, eller præcis hvilken vej vi skal følge for at blive bæredygtige. Vi bliver derfor selv nød til at skabe nogle billeder af det samfund vi ønsker for os selv og vores efterkommere. Det handler i bund og grund om værdier, hvilken etik og kvalitet skal vi bygge vores samfund på. Det vil sige, hvordan ønsker vi vores samfund skal se ud: forholdene mellem mennesker, miljøet, økonomien og den måde vi opbygger de samfundsmæssige institutioner.

Kun miljømæssig bæredygtighed?

Den nationale Agenda 21 skal altså være en plan for, hvad vi skal gøre i hele Danmark for at blive en del af en bæredygtig udvikling. Det vil i virkeligheden sige, at store dele af Danmark skal under en bæredygtighedslup. Der skal ikke kun tages fat i Miljø- og Energiministeriet, lige så vigtigt er det, at der tages fat på de sociale sider, de institutionelle sider og de økonomiske sider af bæredygtighed.

Den sociale side af bæredygtighedsbegrebet handler om, hvordan vi sikrer sammenhængskraften i samfundet, både lokalt, nationalt og internationalt. Målet

Bæredygtig udvikling

Begrebet bæredygtig udvikling blev introduceret i Brundtlandskommissionens rapport fra 1987. I 1992 mødtes statsledere fra hele verden i Rio de Janeiro for at diskutere sammenhængen mellem miljø og udvikling og hvad Verdenssamfundet kunne gøre for at ændre denne udvikling. Ved Rio-konferencen blev der underskrevet et dokument, der var et handlingsprogram for en bæredygtigudvikling. Programmet blev kaldt Agenda 21 (en dagsorden for det 21.århundrede). En vigtig pointe fra Rio var, at vi de rige lande i Nord, måtte ændre vores livsstil.

Supplerende litteratur: Danmarks miljømæssige råderum, 1999 og Lokal Agenda 21 – pejlemærker og nye aktører, 2000 udkommet på NOAHs forlag.

for et bæredygtigt samfund set ud fra et socialt perspektiv må være et samfund uden udstødning eller diskrimination med hensyn til status, køn, race, religion, alder m.m. og et samfund som sikrer alle lige adgang til de fælles goder.

En bæredygtig udvikling kræver også, at vi tager fat på de samfundsmæssige institutioner, så de kan underbygge og ikke modarbejde en bæredygtig udvikling. Ved institutioner forstås alle de vaner, love og regler og politiske institutioner, der sætter rammerne for vores daglige liv. Det vil både sige på det personlige plan med hensyn til vaner og adfærdsmønstre, men også i forhold til de samfundsmæssige institutioner. For de politiske institutioner kommuner, amter og ministerier er borgernes mulighed for at gennemskue og få indflydelse på de politiske processer af vital betydning. Mange andre elementer i de samfundsmæssige institutioner burde også komme med under en bæredygtighedslup i en national Agenda 21.

Det centrale ved den økonomiske dimension i bæredygtigheds begrebet er, at økonomien skal være et redskab for udvikling af sociale og miljømæssige værdier. Det vil sige at økonomien skal sikre alle menneskers basale behov for materiel og social velfærd. En velfærd, der ikke går på kompromis med de sociale og miljømæssige målsætninger.

Danmarks nationale Agenda 21 skal tage form inden for de næste 1° år. Det bliver rigtig spændende hvordan Danmarks nationale Agenda 21 kommer til at se ud? Forhåbentlig bliver den ikke snævert fokuseret på miljø, for uden et helhedsyn på vores samfundsudvikling bliver vi ikke bæredygtige.

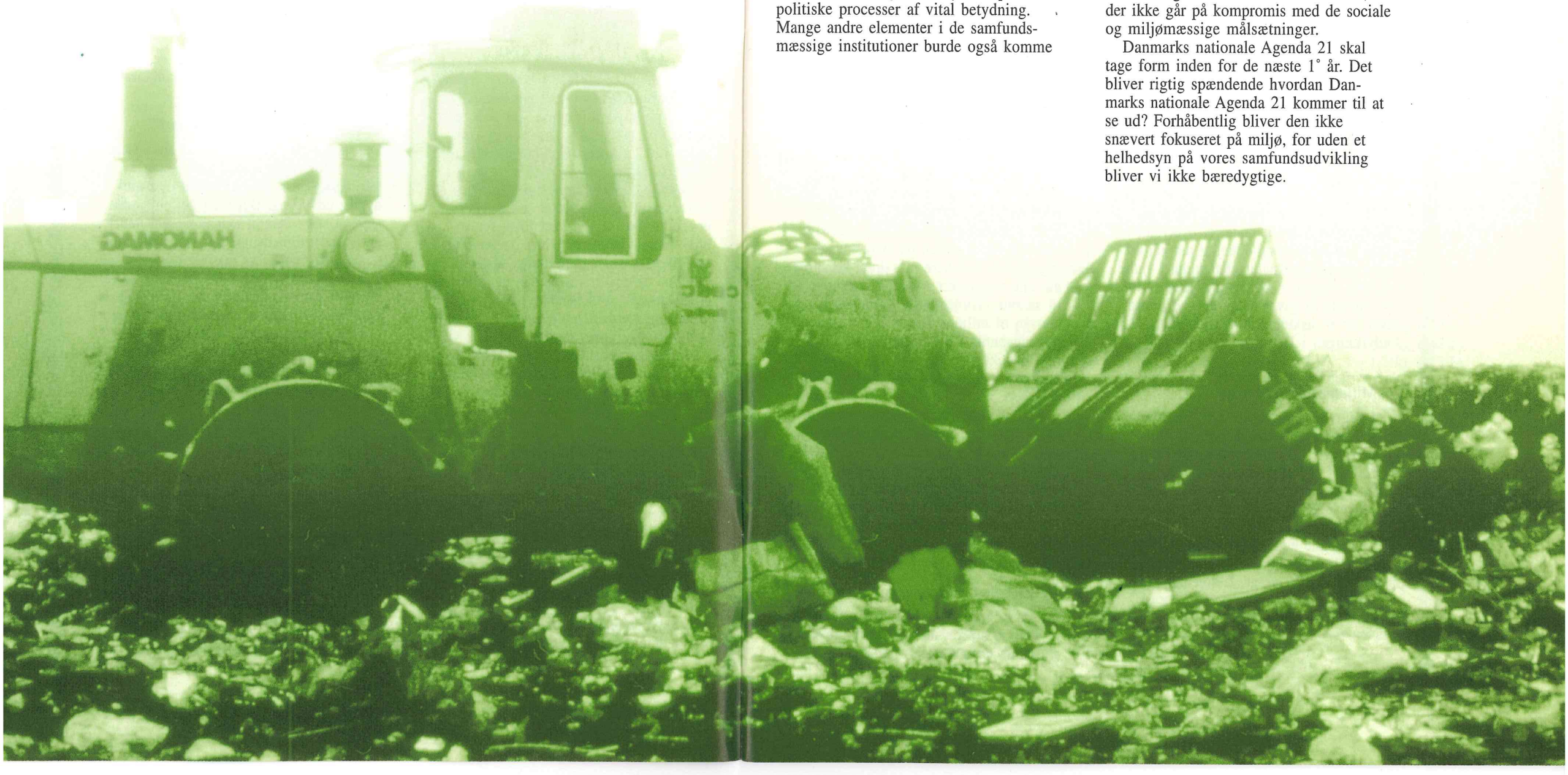

Af NOAHs Bæredygtighedsgruppe

National Agenda 21 i Danmark

- nu skal de langsigtede mål på bordet

Hvor skal du hen Danmark?

Målt per borger har Danmark et af verdens største forbrug af ressourcer og udledning af forurening. Samtidig er vi et af de lande, der har både kapital og viden til at gøre noget ved problemerne og det forpligter. I Danmark har vi muligheden for at vise, at det er muligt at indrette et velfærdssamfund, der sætter fokus på livskvalitet fremfor materiel overflod, og som kan udvikle sig uden, at det går ud over mennesker, natur eller miljø i andre dele af verden. Arbejdet med den nationale Agenda 21 giver netop en god mulighed for at diskutere de langsigtede mål for udviklingen i Danmark.

Miljømæssigt råderum

I begrebet "miljømæssigt råderum" indgår to ligeværdige hensyn. Dels hensynet til kommende generationer i form af et loft over den samlede mængde af energi og råstoffer vi kan bruge uden at skade natur og miljø (råderummet), dels hensynet til de kommende generationer i form af det globale lighedsprincip. Lighedsprincippet går ud på, at alle mennesker på jorden skal have samme adgang til Jordens ressourcer.

Langsigtede målsætninger

Der skal i den nærmeste fremtid formuleres en lang række af langsigtede mål for et bæredygtigt Danmark. NOAHs Bæredygtighedsgruppe har i lang tid arbejdet med målsætninger på ressourceområdet. På det område mener vi, at det miljømæssige råderum er et oplagt udgangspunkt for målsætninger i en national Agenda 21. Ved at anvende begrebet miljømæssigt råderum får vi sat tal på, hvor mange råstoffer vi danskere maksimal bør bruge, når alle mennesker i verden skal have ret til samme råstofforbrug, og der skal tages hensyn til miljøet. Beregninger med udgangspunkt i det miljømæssige råderum udstikker med andre ord nogle konkrete mål i kg, m^2, og m^3 for, hvor vi skal hen.

Ved at sætte fokus på ressourceforbrug tages også fat i mange af de afledte miljømæssige problemer, der er vigtige for en bæredygtig udvikling. F.eks. vil en reduktion af forbruget af kul og olie forbrug både ramme partikelforureningen fra forbrænding, forhøjelse af CO_2-niveauet i atmosfæren og udtømning af ikke-fornyelige ressourcer.

Det globale i det nationale

En naturlig del af en national Agenda 21 er at løfte blikket ud over egne grænser og se på, hvordan verden faktisk ser ud.

Levevilkårene på jorden er meget ulige. Omkring 1/5 af Jordens befolkning står for mere end 4/5 af forbruget af Jordens råstoffer – af energien, metallerne, fødevarerne. Danmark hører som bekendt til den storforbrugende femtedel med køleskabe, biler, tv, mikrobølgeovne osv., men hvad ville der ske, hvis alle Jordens indbyggere får sammen materielle forbrug som vi har i Danmark?

Det er derfor vigtigt at tydeliggøre, at alle på Jorden har ret til en lige del af råstofferne/råderummet, og at det betyder, at vi i vores del af verden må skære ned på ressourceforbruget. Danmark kan kun kaldes bæredygtigt, såfremt borgernes livsstil og det afledte råstof- og arealforbrug i princippet kan efterlignes af alle andre mennesker på Jorden – uden at det ødelægger naturen og miljøet. Det skal ikke forstås som om, at alle skal leve ens — der skal være plads til, at forskellige kulturers egenart kan bevares og udvikles efter befolkningernes egne ønsker, men det må ske inden for råderummets ramme for forbrug af råstoffer og areal, samt udledning af forurenende stoffer.

Sæt tal på bæredygtighed

Nu er det ikke sådan, at Jordens tilgængelige ressourcer let kan beregnes. I NOAHs Bæredygtighedsgruppe insisterer vi derfor ikke på at have fundet de eksakte størrelser på Danmarks miljømæssige råderum, men vi forsøger at udstikke en retning og nogle størrelsesordener for, hvor vi skal hen. Den nødvendige nedbringelse af forbruget kan selvfølgelig ikke ske fra det ene år til det andet. Årene 2010, 2030 og 2050 er valgt som referenceår, så vi har nogle pejlemærker for den bæredygtige udvikling.

Ressourcetype	**Forbrug 1990**	**Delmål 2010**	**Miljømæssigt råderum 2030**
Energi CO_2	12,3 t	5,4 t (-56%)	1,7 (-86%) 0 t (-100%)
Ikke fornyelige råstoffer			
Cement	390 kg	312 kg (-20%)	80 kg (-79%)
Jern	360 kg	231 kg (-21%)	52 kg (-86%)
Aluminium	17,7kg	13,6 kg (-23%)	1,2 kg (-93%)
Kemiske industriprodukter			
Klor	23 kg	17,3kg (-25%)	0 kg (-100%)
Arealanvendelse			
Lanbrugsareal	4300 m^2	4210 m^2 økologisk	2380 m^2 (-45%)
Skovareal	3770 m^2	1370 m^2 (-64%)	1240 m^2 (-67%)
Importeret areal	8010 m^2	1330 m^2 (-83%)	630 m^2 (-92%)
Eksporteret areal	6150 m2	850 m^2 (-86%)	630 m^2 (-90%)
Bebygget areal	1110 m^2	1040 m^2 (-6%)	940 m^2 (-15%)
Kød	192 g/dg	51g/dg (-73%)	51g/dg (-73%)
Træ	0,9 m^3	0,56 m^3 (-38%)	0,56 m^3 (-38%)
Vand	186 m^3	121 m^3 (-35%)	100 m^3 (-46%)

Tabel: Årligt forbrug per dansker i 1990, delmål år 2010 og miljømæssigt råderum per person år 2030 og 2050. Det miljømæssige råderum for CO2 nås i år 2030, mens råderummet for energi først nås i 2050. Tabellen findes i Danmarks miljømæssige råderum, NOAH 1999.

For at følge udviklingen er der brug for nogle gode indikatorer. Ved at anvende indikatorer forsøger vi på en simpel måde at beskrive store mængder af underliggende data og fænomener. CO_2 er f.eks. en god indikator fordi den knytter sig til afbrænding af fossile brændsler. Den giver altså på en gang en information om forbrug af ikke-fornyelige ressourcer og om bidrag til drivhuseffekten.

I skemaet ses indikatorer for forskellige typer af ressourceforbrug. Grundlaget for beregningerne af de miljømæssige råderum for de forskellige ressourcer kan læses i "Bæredygtigt Danmark - National rapport juni 1996" NOAH. Det ses f.eks. at det danske CO2 udslip bør halveres inden 2010 og reduceres til 1/10 inden 2030. Tilsvarende fremgår de mål som NOAHs bæredygtighedsgruppe foreslår for ikke fornyelige råstoffer, kemiske industriprodukter, arealanvendelse, kødforbrug, træ og vand .

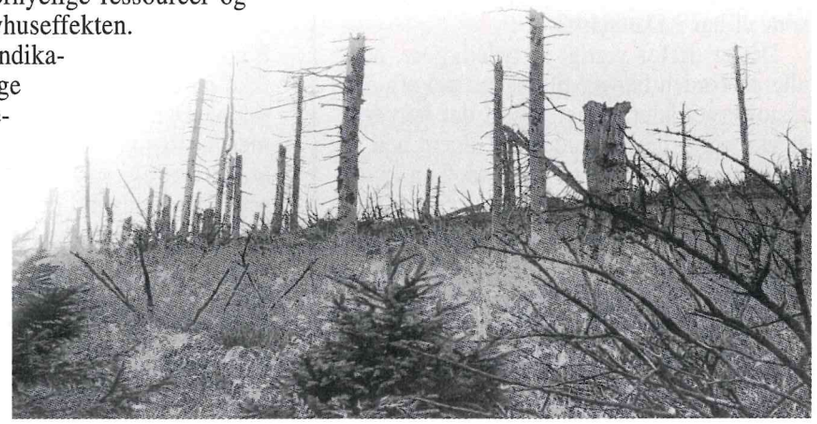

I "Det holdbare samfund – Danmarks vej i det 21.århundrede"

Regeringen , Februar 2000, står følgende om miljø:

"Bæredygtighed for miljøet Bæredygtig udvikling betyder, at økonomisk fremgang sker uden tilsvarende vækst i forurening, affald og energiforbrug. I overensstemmelse med de fremlagte strategier for energi, kemikalier, trafik og affald vil den konkrete indsats for at bryde båndet mellem økonomisk udvikling og ressourcemæssig belastning blive forstærket. Det er i de kommende år vigtigt at sikre sunde fødevarer, og der vil blive givet høj prioritet til sammenhængen mellem sundhed og miljø. Kampen for rig natur og rent vand, luft og jord er ikke mindst en international opgave. Hovedudfordringerne er de truende klimaforandringer, tabet af biologisk mangfoldighed og den uhæmmede brug af farlige kemikalier." Citat "Det holdbare samfund - Danmarks vej i det 21. århundrede" februar 2000

Læs meget mere om de overvejelser og beregninger, der ligger bag disse tal i NOAHs bæredygtigheds serie se www.noah.dk under NOAHs forlag.

Fortryk af Folketingetsforhandlinger torsdag den 23.november 1995, forespørgsel nr.F9

Kan findes på Statsministeriets hjemmeside: www.stm.dk

Mon Regeringen rykker?

Nu har Folketinget faktisk allerede for 5 år siden besluttet at ville bruge det miljømæssige eller, som det hedder i Miljø- og Energiministeriet, det økologiske råderum. Det var den 23.november 1995 hvor et folketingsflertal vedtog, at "kommende miljøhandlingsplaner skal bygge på tankegangen om det økologiske råderum", . Spørgsmålet er så bare, om Miljøministeriet og Regeringen husker det når trådene til den nationale Agenda 21 skal samles.

Hvis man ser nærmere på den seneste publikation om Regeringens visioner: "Det holdbare samfund - Danmarks vej i det 21. århundrede" fra februar 2000 og "Supplerende regeringsgrundlag – fremgang, velfærd og nye udfordringer" fra oktober 2000 tyder mangler Regeringen endnu at vise, at de har til hensigt at følge op på Folketingsbeslutningen fra 1995. I "Det holdbare samfund" har regeringen, ifølge den selv formuleret, de grundlæggende holdninger og værdier, som skal præge det danske samfunds videre udvikling. Værdigrundlaget for det holdbare samfund sammenfattes i fire punkter: tryghed og social ansvarlighed, udvikling og økonomisk styrke, udfoldelse og medmenneskelighed samt miljømæssig bæredygtighed (se box 2).

Regeringens udspil til punktet om den miljømæssige bæredygtighed er, at det nuværende arbejde styrkes. I det supplerende regeringsgrundlag følges op med, at der skal lægges mange ressourcer i arbejdet med den nationale Agenda 21, men der findes ingen konkrete mål for Danmarks fremtidige miljøstandarder. Når man ser på Regeringens foreløbige udmeldinger er der endnu en lang vej før, at Danmarks nationale Agenda 21 bliver til et papir, der rykker ved Danmarks udvikling.

Nu skal alt jo ikke overlades til Regeringen

Nu skal man jo ikke overlade alt til politikere og i forbindelse med udarbejdelse af et så vigtigt papir er en bred offentlig dialog central. Denne dialog må finde sted både lokalt og nationalt. Diskussionerne skal handle om løsninger på konkrete miljøproblemer og hvordan et bæredygtigt Danmark skal se ud.

To eksempler på emner er energiforsyning og produktlevetid. Hvordan ønsker

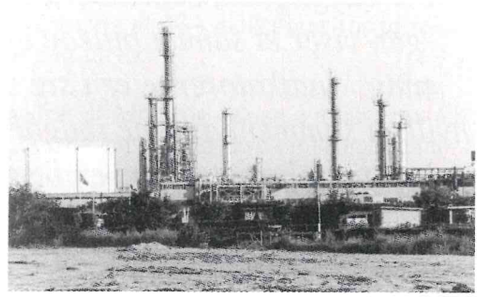

vi vores energibehov i Danmark dækket? Hvor meget skal vi skære vores forbrug ned ? Skal det være vindmøller, solfangere, bølgeenergi eller solceller, der producerer energien? Skal det være individuelle forsyningsmodeller eller skal vi have mere kollektive løsninger. Hvordan kan vi bruge forskellige typer af produkter på en bæredygtig måde. Hvordan kan det blive nemmere at reparere produkter, der er gået stykker; hvordan kan der etableres tøj- og legetøjsbytte cafeer? Hvordan kan vi, i produktionen og udformningen, sikre at produkter holder så lang tid som muligt.

Sådan, er der mange emner at tage fat på og vi vil i NOAHs Bæredygtighedsgruppe selvfølgelig også gerne være med til at debatterer. Derudover ser vi frem til at Regeringen inddrager hele befolkningen i diskussionerne om et bæredygtigt Danmark.

Hvordan ved vi om det går den rigtige vej?

I mange lande verden over udvikles der i disse år indikatorer for bæredygtighed, som ud fra det enkelte lands nationale prioriteringer, viser et samlet billede af om udviklingen går i den rigtige retning. Indikatorerne er i sig selv uinteressante – det spændende er, hvilken sammenhæng de indgår i. Med andre ord: er der opstillet en national strategi for en bæredygtig udvikling? Både England og Sydafrika er i gang med arbejdet, mens Danmark endnu ikke er nået så langt.

af Ia Brix Jensen, international medarbejder, Danmarks Naturfredningsforening

PRESSEMEDDELELSE, 15. MAJ

2002: "Efter mange diskussioner, offentlige spørgeskemaundersøgelser, fjernsynsdebatter og høringer, har vi nu udarbejdet 15 overskriftsindikatorer, der virker som et barometer for danskerens livskvalitet. Her findes de almindeligvis kendte, f.eks. bruttonati-onalproduktet og arbejdsløshedsprocenten, men vi vil samtidigt holde øje med Danmarks vilde natur, byernes grønne områder og antallet af unge i kriminalitet. Samlet kan de 15 overskrifter gi' os et billede af, om Danmark bevæger sig i en mere bæredygtig retning". Sådan sagde Danmarks Kommission for Bæredygtighed i dag i forbindelse med kommissionens første årsberetning. Kommissionen, som blev nedsat af statsministeren for godt et år siden, har til formål at udvikle Danmarks nationale Agenda 21, som sammenkæder så forskellige elementer som f.eks. beskæftigelse, CO_2-udslip, trafikdrab og byernes udvikling.

Gid det var så vel. Men desværre er det – endnu – fri fantasi at forestille sig, at der i Danmark var oprettet en kommission for bæredygtighed, som er gået i gang med at formulere en national strategi for bæredygtighed, der indeholder mål og indikatorer. Det betyder, at vi mangler et samlet overblik over hvordan udviklingen i en sektor hænger sammen med udviklingen i en anden.

"Muligheder for forandring" England lancerede sin første omfattende nationale strategi for bæredygtig udvikling i 1994, mens de første indikatorer for bæredygtighed blev præsenteret i 1996 . Hensigten er, at både strategien og indikatorerne skal revideres løbende, og i den forbindelse udsendte regeringen i 1998 strategioplægget "Opportunities for Change" til offentlig høring . Bæredygtig udvikling handler heri om er-hvervsliv, arbejdsmarked, uddannelsesniveau, folkesundhed og miljøbeskyttelse.

I forbindelse med oplægget, som fylder knap 30 sider, er der blevet afholdt diskussioner med bl.a. lokale myndigheder, erhvervsliv, fagforeninger, forbrugergrupper og foreninger. Desuden er en række af regeringens rådgivende råd blevet bedt om input. Mere end 650 skriftlige svar er indkommet foruden de offentlige diskussioner. Resultater er blevet skrevet sammen til den seneste strategi for bæredygtig udvikling, "A Better Quality of Life" .

Samtidig blev de første bæredygtighedsindikatorer revideret og sendt i offentlig høring i november 1998. Femten "overskrifts"-indikatorer udgør tilsammen et barometer over livskvalitet i England. John Prescott, som er vicestatsminister og miljø-, transport- og indenrigsminister, pointerede i sin præsentation af indikatorerne, at målet har været at ligestille miljømæssige, sociale og økonomiske problemer i beslutningsprocesserne. Tanken bag indikatorerne er, at de skal være brugbare og gen-kendelige med tilbagevendende dækning i TV, radio og aviserne.

Sydafrika: et andet sæt indikatorer for bæredygtig udvikling Alle sydafrikanere har siden 1996 ifølge grundloven ret til et miljø som ikke skader deres sundhed eller livskvalitet. De har også ret til at få miljøet beskyttet for nutidens og fremtidige generationer . Samtidigt har regeringen siden starten af 1997 medvirket i FN's Kommission for Bæredygtig Ud-viklings afprøvning af 134 indikatorer for bæredygtig udvikling .

Et Udvalg for Bæredygtig Udvikling, nedsat af Miljø og Turisme ministeriet fik ansvaret for dels at lave en spørgeskemaundersøgelse af de største interessenter, deriblandt en række ministerier, råd, forskningsinstitutioner og nationale NGO'er, dels at afholde en workshop om miljømæssige indikatorer. Forud for kontakten til interessenterne blev der udarbejdet en informationspakke, idet det at skabe bevidsthed omkring brugen af indikatorer blev anset for et vigtigt delmål.

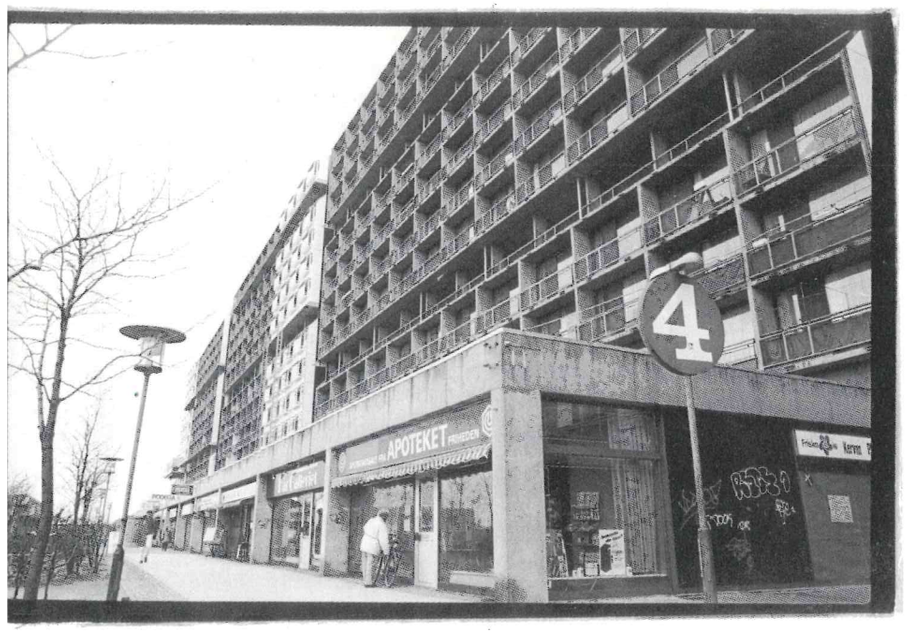

Af de oprindelige 134 indikatorer identificeret af FN inden for 4 kategorier, nemlig sociale, økono-miske, institutionelle og miljømæssige, blev 74 anset som brugbare i den sydafrikanske kontekst. Kun 19 af de i alt 55 miljøindikatorer kunne umiddelbart bruges, mens 9 alternative miljøindikatorer blev identificeret. Det blev gennem denne proces klart, at sociale og økonomiske indikatorer allerede var operationelle i Sydafrika, mens der var færre informationer om miljøet. Derfor blev der afholdt en ekspert workshop med 40 deltagere om de 55 miljømæssige indikatorer og Miljø og Tu-risme ministeriet overvejer nu at etablere et center for miljøinformation og -statistik.

Sydafrikas prioriteringer reflekterer det faktum, at der findes sociale problemer, som er kendeteg-nende for et uland, mens mange af de miljømæssige problemer ligner den industrialiserede verdens. Nogle af bæredygtigheds problematikkerne er: - fattigdomsbekæmpelse - vandforsyning - økonomisk vækst og eksport - befolkningsstruktur (vækst, mobilitet, distribution og struktur) - basale behov, retfærdighed, arbejde, livskvalitet

Efter nogle års arbejde med indikatorer er Udvalget for Bæredygtig Udvikling nu nedlagt, uden at der er blevet udpeget et nyt, tværsektorielt forum. Ministeriet skal dog stadigvæk afrapportere årligt om bæredygtig udvikling og regeringens forpligtelser i forhold til Agenda 21 . Sydafrika har endnu ikke nedsat en egentlig kommission for bæredygtig udvikling, men de fleste ministerier er i gang med at udvikle politikker og lovgivning, som har bæredygtig udvikling som mål.

Danmark er forpligtet til at udarbejde en national strategi for bæredygtig udvikling I Danmark er tanken om en national kommission for bæredygtighed hidtil blevet afvist af Miljø- og energiministeren som unødigt bureaukrati. Det danske Miljø- og Energiministerium gør da også et udmærket arbejde omkring den rullende strategiske miljøplanlægning, som bl.a. omfatter den Natur- og Miljøpolitiske Redegørelse. Men dette arbejde favner ikke bredden i bæredygtigheds begre-bet. Og det er heller ikke folkeligt nok.

Inden udgangen af år 2002 skal Danmark ligesom alle andre medlemmer af FN formulere en national strategi for bæredygtig udvikling, der afspejler bidrag fra og ansvarsområder for alle interessenter . Erfaringerne fra England viser, at en tværfaglig kommission for bæredygtig udvikling kan spille en rolle, som et enkelt ministerium næppe kan klare. Arbejdet med "Opportunities for Change" i England og de 134 indikatorer i Sydafrika viser samtidigt, at det er muligt at skabe en bred, offentlig debat om bæredygtig udvikling.

Mange af de rapporter m.v. som nævnes her kan findes på følgende hjemmeside:

www.environment.detr.gov.uk/sustainable

Udgivet af regeringen 4 februar 1998.

Udgivet af regeringen 17 maj 1999.

The Constitution of South Africa, Act 108 of 1996.

FN's Kommission for Bæredygtig Udvikling er i gang med at udvikle et sæt indikatorer for bæredygtighed som skal

fungere som et værktøj, der kan måle udviklingen hen imod bæredygtighed i alle lande, baseret på de enkelte landes nationale prioriteringer. Et sæt på 134 indikatorer er blevet afprøvet i en række lande mellem november 1996 og de-cember 1999.

South Africa's National Environmental Act, Ch. 6, section 26(2).

Programme for the Future Implementation of Agenda 21, adopted by the Special Session of the UN General Assembly

23-27 June 1997, 24 (a).

Et barometer for livskvaliteten i England Temaer, problemer, mål Overskriftsindikator Opretholde et højt og stabilt niveau for økonomisk vækst og arbejde Vores økonomi skal blive ved med at vokse BNP

Investeringer (i fabrikker og maskiner såvel som research og udvikling) er essentielt for vores velfærd i fremtiden Totale og sociale investeringer som procentdel af BNP Opretholde høje og stabile jobmuligheder så alle kan få del i flere jobmuligheder Hvilken andel af den arbejdsduelige befolkning er i arbej-de Social udvikling som anerkender alles behov Bekæmpelse af fattigdom og social marginalisering Succes indikatorer (børn i husstande med lav indtægt, voksne uden kvalifikationer og i husstande uden arbejde, ældre uden fornøden varme/el) Give folk muligheder for at udnytte deres potentialer Kvalifikationer i 19-års-alderen Forbedre befolkningens sundhed generelt Forventet antal år i et sundt liv Formindske andelen af dårlige boliger Boliger som er bedømt for dårlige at bo i Formindske både kriminalitet og folks utryghed Kriminalitet niveauet Effektiv beskyttelse af miljøet Fortsat reducere drivhusgasser og planlægge større reduk-tioner over det lange løb Drivhusgas emissioner Formindske luftforurening og sikre at luftkvaliteten fortsat forbedres i det lange løb Dage hvor luftforureningen er moderat eller mere Forbedre valg i transport, adgang i forhold til uddannelse, job, fritid og service; formindske behovet for at rejse Vej trafik Forbedre flod kvaliteten Floder med god eller rimelig kvalitet Vende udviklingen i nedgangen af landbrugs- og skov- fugle Antallet af vilde fugle Genanvende allerede anvendte arealer for at beskytte det åbne land og støtte byernes regeneration Nye boliger bygget på allerede anvendte arealer Omhyggelig brug af naturens ressourcer Bevæge os væk fra at skabe affald gennem affaldsminimering, genbrug, genanvendelse m.v. Mængde og behandling af affald

TRAFIKMINISTERIET OG CO_2-UDSLIPPET

r er ingen tvivl om, at en national Agenda 21-strategi skal tage CO2 –problemakken alvorligt. Det gælder også på trafikområdet, men så skal der helt nye boller på suppen i Trafikministeriet.

Virkemiddelkataloget revurderer mål og midler og det hedder „at regeringen er indstillet på at tage de nødvendige skridt for at sikre, at transportsektoren yder sit rimelige og realistiske bidrag til opfyldelsen af Danmarks internationale forpligtelse på klimaområdet" (Kyoto-aftalen).

Samtidig fastholdes transportpolitikkens overordnede mål: at skabe rammer for effektive og fleksible transportmuligheder for befolkningen og for erhvervslivet. Det sker ved etablering og drift af

- infrastrukturen
- rammerne for den erhvervsmæssige transport
- færdselsreguleringen
- den kollektiv trafik.

Parallelt hermed skal trafikkens belastning i form af trafikulykker, miljøpåvirkning mv. begrænses.

'Der mangler dog stadig „at blive opstillet kvalitetsmål og tidsrammer for udviklingen indenfor godstransporten, for mobiliteten, for farten og sikkerheden på

De mange handlingsplaner

Trafikministeriet bad i januar 99 borgerne indsende synspunkter og ideer, der kunne bidrage til at mindske transportsektorens CO2-udslip. Årsagen var at CO2-udslippet var steget med 20% og at målsætningen om at stabilisere CO2-udslippet i 2005 til 1988-niveauet, ikke kunne holde.

Der kom 34 besvarelser, heraf flere med gode og nyttige forslag. Svarene blev sammenskrevet og udsendt i marts i år, tillige med ministeriets egne kommentarer og betitlet Begrænsning af transportsektorens CO2-udslip - Muligheder og virkemidler (i daglig tale Virkemiddelkataloget). Samtidig fremlagde Miljø- og energiministeren regeringens nye klimastrategi Klima 2012.

Virkemiddelkataloget glider ind i rækken af de rapporter, redegørelser og handlingsplaner, der er kommet som en lind strøm fra trafik- og miljømyndighederne, i kølvandet på Brundtland-rapporten: I 1990 blev de første reduktionsmål formuleret i ENERGI 90 og i Transporthandlingsplanen. Ved Nyrup-regeringens tiltræden kom TRAFIK 2005 (1993), tre år senere udsendtes en handlingsplan for transportsektorens CO2-udslip samtidig med ENERGI 21, der er en samlet handlingsplan for de øvrige energiområder. Virkemiddelkataloget følges op, til efteråret, af endnu en handlingsplan. Hvorefter det hele begynder forfra om 3-5 år...

„End ikke den mest avancerede nye teknologi løser de store problemer med bilkøer, forurening og ulykker, som forårsages af den stadigt stigende trafik på vejene".

Eks-transportkommissær Neil Kinnock til DSB-Bladet (okt. 95).

vejene eller for kvaliteten af den kollektive trafik". Lakonisk bedømmer Trafikministeriet (herefter kaldet TM)...dette som uhensigtsmæssigt.

Trods denne erkendelse, har det dog ikke afholdt TM fra, i tidens løb, at begå et utal af fadæser f.eks. lukning af indenlandsk banegods, ensidig satsning på bilismen, som det bærende trafikmiddel etc. Takket være forkærligheden til bilerne, har TM forsømt at udvikle de alternativer, der skal „træde til" når ressourcerne er ved at slippe op og/eller vejtrafikken har kvalt sig selv.

Løfter TM blikket udover landets grænser skulle det være let at opdage, at flere af vore naboer er mere afklarede og

længe har arbejdet med indikatorer for f.eks. den kollektive trafik: frekvens, rejsetid, afstand til stoppested og lign. I Sverige har man endda opstillet en 0-vision når det gælder trafikulykker (altså ingen trafikdræbte). Her til lands, er vi mere nøjsomme og klarer os med en 40% reduktion.

Sådanne forhold er vel en drøftelse værd, men nej! Katalogskriveren slår ud med armene og henviser til „at en grundig analyse vil være ganske omfattende og ligger uden for rammerne af Virkemiddelkataloget" (p. 17, 98).

Kataloget præges dels af TM's manglende vilje til at styre den amokløbende trafik og dels af en spirende erkendelse af at de hidtil anvendte remedier, ikke mere slår til. TM véd således godt, at diesel er farligere end alm. benzin, alligevel fastholdes prisbalancen! TM véd ligeledes, at den miljøorientering bilister og chauffør modtager ved køreundervisningen, glemmes i hverdagen. Alligevel tror TM, at bilister tænker lige så meget på miljøet, når de har rat i hænderne, som når de køber et køleskab eller tænder for lyset.

Oveni naiviteten kommer glæden over, at flere har fået bil - det tages som udtryk for en generel forbedring af mobiliteten. At det voksende bilejerskab hænger sammen med byspredning, længere afstande til næsten alt, at mange, på grund af forringelserne i den kollektive trafik, har været nødt til at købe en bil, at bilismen bidrager til affolkningen af landområderne, til børns nedsatte auto-mobilitet, barriereffekt, stress, utryghed etc. - nævnes det, sker det i en bisætning, men mon ikke TM godt ved hvordan det hænger sammen?

Trafikkens co2-udslip

De mange kampagner for at vælge mere miljøvenlige trafikmidler, sænke farten eller lign. har ikke nedsat omfanget af bilkørslen, tværtimod. Trods (svagt) stigende benzinpriser, ejerafgift og øget oplysning om sammenhængen mellem bilkørsel, de korte tures miljøbelastning og drivhusgasser så køres der som aldrig før i biler, der årligt bliver 25 kg tungere og hvor de stedse stærkere motorer udnytter benzinen elendigt.

Siden 1990 er trafikken steget med 35% og CO2-udslippet med 20%. Nok er vi sluppet af med blyholdig benzin og den enkelte bil udleder idag langt mindre svovl og kulbrinter end tidligere. Miljøgevinster, der spises op af trafiktilvæksten på 35-48% frem til 2020. Tallet baserer sig på Vejdirektoratets fremskrivninger, der hermed lægger grundstenen til de veje, direktoratet lever af at bygge.

Kyoto-aftalen forpligter EU til at reducere klimagasserne med 8 % inden 2008-2012 (1990-tal). Yderligere har Danmark i perioden, indvilliget i at nedbringe udslippet med 21%. At Kyoto-aftalen ikke rokker ved den daglige politik, bevidnes af Øresundsbroen. Det daglige udslip af 30-35 t CO2 fra 12.000 biler, viser hvor alsidig dansk klimapolitik er.

Eu's aftale med bilindustrien

Siden oliekriserne i 70'erne er bilmotoren blevet forbedret med 10%, i de senere år dog lidt mere, nemlig 5,7%. Ikke så meget fordi fabrikkerne nu laver biler, der kører længere på literen, men på grund af et mere aerodynamisk design, andre dæktyper etc. I samme periode er der blevet færre personer i bilerne, det giver ringere kørselsøkonomi.

På grund af den langsommelige forbedring af bilmotorerne indgik EU-Kommissionen og den europæiske bilindustri i 1998 en aftale om at personbilernes CO2-udslip skal reduceres fra de nuværende (gennemsnit) 170 g/km til 140 g/km i 2008, svarende til et benzinforbrug på ca. 17 km/liter. Ikke just imponerende, i betragtning af at Greenpeace i 1994 ombyggede en Renault Twingo, til at køre 33 km på én liter.

Om målet nås, afhænger af den takt, hvormed bilparken udskiftes. Der er grund til at formode, at resultaterne ikke vil komme så hurtigt, som TM (og EU) forestiller sig, det viser forløbet med katalysatorerne. Til trods for, at de i 1989 blev obligatoriske, så kører over halvdelen af bilerne uden, eftersom ordningen kun gjaldt nye biler. Der kan let gå endnu 10 år inden alle biler kører med katalysatorer.

Trods sådanne erfaringer, bilbranchens sendrægtighed og billige benzin, tror TM at aftalen vil virke fra 2008-2010 og bidrage til at sænke transportsektorens CO2-udslip med 8%. Det fromme håb er TM's hovedargument for ikke at gribe restriktivt ind mod vejtrafikken.

Alle væsentlige initiativer er overladt til EU-Kommissionen og TM er tilfreds med blot at „tilpasse" direktiver og bestemmelser til danske forhold, efterhånden som de ruller ind på fax'en. Det gælder således også beskatning af flybenzin. Også dén har regeringen opgivet og har, siden 1997, undladt at stillet forslag herom i EU-regi.

Hjertegribende er ligeledes katalogskriverens tiltro til „at hvis det derimod forudsættes, at person-bilerne bliver endnu mere energieffektive end, hvad der ligger i aftalerne...og at de kun udleder 120 gram/km CO2 i 2008, da kan udslippet falde med 1% i 2005 og 4% 2010".

At det kan gå modsat, falder ikke skribenten ind. Flere forhold gør, at det

vil være klogt at tøjle optimismen. Dels er det uvist om de brændstofmålinger, som aftalen baseres på, afspejler det reelle forbrug. Nye benzinøkonomiske biler kan være forsynet med en brændstofbesparende knap, som føreren kan koble fra, for at slippe hestekræfterne løs. Klimaanlæg og andet ekstra-udstyr medtages heller ikke i målingen. Trafikministeren har dog henvendt sig til Kommissionen, for at få en undersøgelse af målingen, der dækker det reelle forbrug.

Det er heller ikke givet, at benzinøkonomiske biler mindsker forbruget. Erfaringerne fra USA's CAFE-program er ikke for gode. Nok steg effektiviteten i nye biler markant i årene 1978-85, men forbruget faldt ikke, bilisterne kørte blot endnu mere fordi benzinpriserne forblev uændret (New Scientist 25.4.98).

Og endelig er der grund til at tvivle på om aftalen gennemføres som planlagt. Dels har industrien været imod den hele tiden og bøjede sig først, da den fik stillet bindende restriktioner i udsigt. Dels sker det ofte, at sådanne aftaler udvandes bl.a. fordi „visse lande" (de bilproducerende?) får dispensation. Hvad sker der hvis ikke industrien lever op til sin del af aftalen? Her vil magtfor-delingen i Kommissionen, afgøre hvor langt miljø- og transportkommissærerne må/vil gå.

Beslutningstagernes tvesind

Virkemiddelkataloget udsendes af et Trafikministerium (og en regering og et Folketing), der er i splid med sig selv. På den ene side er der de gode viljer og ønsket om at overholde de aftaler, vi indgår. På den anden side er der frygten for at træde stærke vælgergrupper (alt for meget) over tæerne. Ved fremlæggelsen af Virkemiddelkataloget erklærede Jacob Buksti bramfrit, „at så længe Socialdemokraterne kan rokke med ørerne, vil der ikke blive rørt ved kørselsfradraget".

Mens Virkemiddelkataloget var ved at blive skrevet færdigt, erklærede regeringen, at den ville lempe CO2-målsætningen, men blev dog hurtigt belært om, at det er Folketingets målsætning, ikke regeringens.

Ændringer af kørselsfradraget er, sammen med højere kørselsomkostninger og tekniske initiativer (iflg. Transportrådet) nødvendige hvis trafikvæksten skal begrænses. Bortset fra Pinsepakken, der er blevet ophævet på grund af alm. lønstigninger, så „indgår sådanne tiltag ikke i det videre arbejde" meddeler rapporten lakonisk (p. 98).

I stedet lægger TM sig i baghjul på EU-Kommissionen „for vi er jo ikke noget bilproducerende land (men dog et bilkøbende) og har derfor kun ringe mulighed for at stille krav". Mere nøjsomt kan det næppe blive!

Og hvad anbefaler TM så der skal gøres, når nu det vigtigste er overladt til Kommissionen og bilindustrien og man ikke vil røre ved det, der gør ondt på bilisterne? Jo, der fremlægges en række fornuftige „bløde" virkemidler, der bestemt har deres berettigelse. Det gælder delebiler og samkørsel, miljøzoner, større satsning på cykling, der skal være alternativet til de korte(re) bilture, medtageordninger i busser/tog, cykelparkering ved stationer, offentlige og private virksomheder udarbejder trafikhandlingsplaner, miljøvenlig kørsel og andet godt. Der er nok at tage af og en gennemførelse af forslagene vil forbedre mangt og meget.

Det må dog stå klart, at effekten af de „bløde" virkemidler ofte er marginal og ikke al omstilling til mere miljøvenlige transportmidler klares med glade kampagner. Hvorfor „glemmer" så mange, der til hverdag lever sundt, grønt og fornuftigt, enhver viden om miljøet, når de sidder bag rattet?

Glædeligt er det, at brugen af biobrændstoffer anses for „en lidet effektiv og dyr „erstatning" for fossile brændstoffer". Afvisningen sker dog ikke af hensyn til miljøet eller hvorvidt agerjorden skal bruges til fødevareproduktion eller til dyrkning af bilers brændstof. Den sker - som så meget andet i kataloger - ud fra rene økonomiske betragtninger.

Alt i alt fremstår Virkemiddelkataloget som endnu en forspildt mulighed for at tage sit emne alvorligt. En sjælden ophobning af mangelfulde analyser, grundløs optimisme og vattede konklusioner.

Et alternativ til passiviteten

Vores status som ikke-bilproducerende land, må ikke få os til at tro, at vi er uden handlemuligheder. Udfordringen består i at tænke i helheder, i „pakkeløsninger", bestående af flere former for indgreb og med variable afgifter, der strammes såfremt CO2-målsætningen for det foregående år ikke er blevet overholdt. Bilisterne bestemmer altså selv hvilken CO2-afgift, de skal betale, det er et vigtigt psykologisk element.

Sigtet er naturligvis at begrænse biltrafikken og for at det kan ske, bør flg. initiativer iværksættes:

- fjernelse af kørselsfradraget hvor der findes alternativ kollektiv trafik;
- indførelse af først bompenge, siden hen road pricing i byerne og på udvalgte vejstrækninger;
- totalt stop for lavpriscentre og storcentre;
- lokalisering af arbejdspladser, butikker og institutioner bolig- og stationsnært;
- stop for nye veje;
- kraftig reduktion af byernes p-pladser;
- indførelse af en CO2-afgift (f.eks. 10% af benzinprisen), der justeres regelmæssigt, alt efter hvordan CO2-reduktionen forløber.

Indtægten fra CO2-afgiften øremærkes til miljøfremmende investeringer i transportsektoren, til bekæmpelse af trafikulykker og lign.

Sådan kunne en mere offensiv CO2-strategi på transportområdet skrues sammen. Indtil da afventes handlingsplanen i håbet om at TM snart holder op med at sætte sig mellem flere stole på én gang.

Som forholdene ser ud på trafikområdet i disse år er det meget svært at forestille sig, at en national Agenda 21 vil gøre nogen forskel. Hvad skal vi med nye fine målsætninger, når der ikke bliver gjort nok for at leve op til dem fra Kyoto?

af Steen Puggaard, Øko-net

Danmarks Deklarationen

- et med- og modspil til en National Agenda 21

Danmarks Deklarationen

I 2002 skal regeringen på FN-topmødet i Sydafrika (Rio+10) fremlægge en national strategi for bæredygtig udvikling - en National Agenda 21. Danmarks Deklarationen er et oplæg til regeringen om, hvilke grundlæggende værdier og problemer, som dens arbejde med den nationale strategi bør tage afsæt i. Og det er en opfordring til rege-ringen om at gå i dialog med civilsamfundet omkring den nationale strategi - helt i tråd med Agenda 21, som blev vedtaget i Rio i 1992. Danmarks Deklarationen er langt fra en endegyldig erklæring om bæredygtig udvikling i Danmark, men et kort, overskueligt oplæg. Ud over at kunne fungere som inspiration for regeringen og oplæg til et samarbejde, er målet at deklarationen kan indgå som et grundlag for en bredere debat om en national strategi.

Deklarationens tilblivelse

Initiativtager til Danmarks Deklarationen er Netværket for økologisk folkeoplysning og praksis (Øko-net) og en bred kreds af personer fra især de grønne organisationer. På Øko-net´s årsmøde i januar 2000 blev der holdt et dialogværksted hvor mere end 100 deltagere sammen opstillede en række idéer til deklarationen under overskriften: „Hvilke gode råd vil du give regeringen om National Agenda21?“ I løbet af foråret nedsatte Øko-net

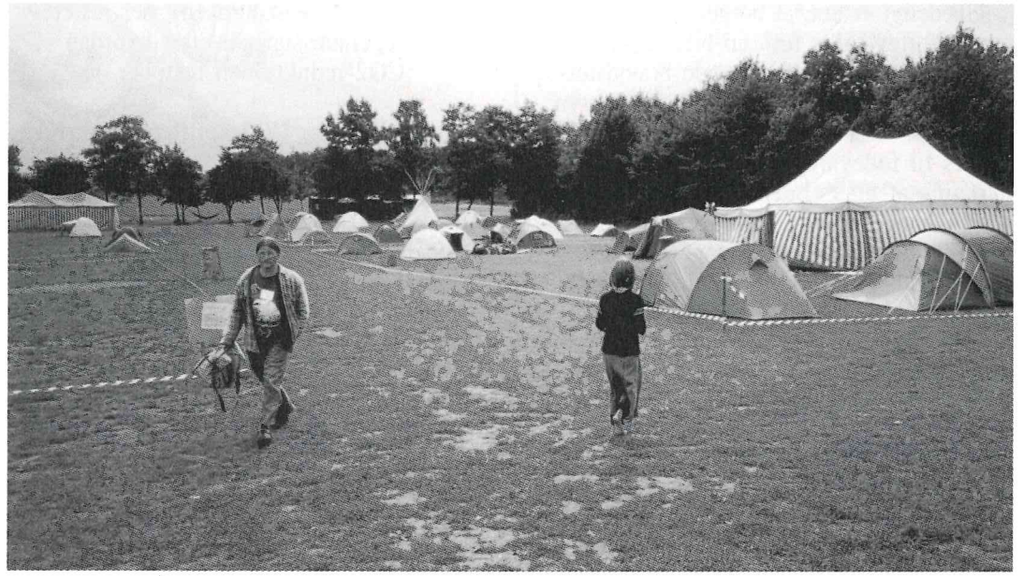

et bredt sammensat Råd, der bestod af 41 personer fra kommuner, miljøorganisationer, erhvervsliv, universiteter mv. På baggrund af Rådets debat om Danmarks Deklarationen på møder og i et lukket forum på Internettet, har en redaktionsgruppe udarbejdet det første udkast til deklarationen.

Næste skridt var et dialogværksted i Øksnehallen på 'Det Grønne Spor' i juni, hvor ca. 25 mennesker mødte op for at diskutere udkastet. På denne baggrund – og på baggrund af fortsat debat i Rådet - udarbejdede gruppen 2. udkast, som blev sendt i høring hos amter, kommuner og en række landsdækkende organisationer.

ØkoTræf2000

Debatten kulminerede på ØkoTræf2000 på Dyrskuepladsen i Roskilde med 5-600 deltagere, hvor den sidste præsentation og høring af Danmarks Deklarationen fandt sted. Formålet var at få indput til deklarationen fra almindeligt interesserede og de mange, der til daglig arbejder med miljø og Agenda 21 i organisationer, kommuner og amter, foreninger, som praktikere, mv.

Den videre proces

Efter ØkoTræf2000 blev høringssvar og kommentarer indarbejdet i deklarationen. I starten af oktober blev den sendt til underskrift hos organisationerne mv. som derved fik mulighed for at bakke op om, at deklarationens temaer er væsentlige for en debat om bæredygtig udvikling. Samtidig opfordrede man med sin underskrift regeringen til at forholde sig til deklarationen. Danmarks Deklarationen overrækkes regeringen i midten af december.

Ved at være på forkant i forhold til Regeringens initiativer, kan Danmarks Deklarationen forhåbentligt bidrage til at regeringen åbner for en bredere debat om bære-dygtig udvikling i Danmark i løbet af 2001, herunder en debat om hvilke værdier som et bæredygtigt samfund må bygge på.
Læs mere på www.eco-net.dk

Red klimaaftalen

Dette nummer af Miljøsk er desværre lidt sent på gaden, derfor er aktionen i Haag allerede overstået når du læser dette.

Mens oversvømmelser, tørker og storme forårsager flere ulykker på kloden end nogen sinde før er verdens ledere ved at gøre Kyoto-protokollen fatalt svagere – den eneste verdensomspændende aftale, der kan stoppe klimaændringerne.

Du kan gøre en forskel 'Klimaændringer er noget der allerede sker', sagde Klaus Töpfer, hovedmanden bag Forenede Nationers Miljø program (UNEP), som en reaktion på vejrkatastroferne i 1999. Faktum er, at klima ændringer er de mest seriøse miljømæssige trusler, verden er konfronteret med. Nogle af de nyere ekstreme vejrbegivenheder som har fundet sted, såsom orkanen Mitch, oversvømmelserne i Mozambique eller Stormen Lothar i Frankrig og Tyskland er smagsprøver på den destruktion, som vi har i vente. Alligevel har globale regeringer fejlet med at tage seriøse hensyn overfor reduceringen af udslip fra fossile brændstoffer – den eneste måde man kan redde det globale klima.

Lad ikke regeringerne ødelægge klimaaftalen

Ved klimaforhandlingerne i Haag her til november, vil lande som USA, Canada og Australien prøve at udvande Koyoto Protokollen, en vital aftale som tvinger industrialiserede lande til at skære ned på udslippet af drivhusgasser med et gennemsnit på 5.2% inden 2012 i forhold til deres udslip i 1990. Politikere vil prøve på at undvige effektive handlinger for reduceringen af CO2 udslip i deres egne lande ved at blive enige om nogle såkaldte 'fleksible mekanismer', som indeholder så mange smuthuller at rigtig CO2 reduceringer kan blive undgået. (se også 'risikable handlinger'). Som et resultat, kan industrialiserede lande muligvis være i stand til at forhøje deres udslip af fossile brændstoffer i stedet for at reducere det.

Kom med til Haag

Vi må stoppe for at Koyoto Protokollen bliver udvandet, hvis vi skal forebygge en global katastrofe. Friends Of the Earth opfordrer folk fra hele Europa til at samles ved klimamødet i Haag til november. Ved at handle sammen vil vi ikke give regeringerne noget andet valg end at bevare aftalen.

Der skal bygges et kæmpe dige af sandsække, som vil omkranse hele konferencecentret hvor klimaforhandlingerne sker! Denne massive væg – omkring en kilometer lang – vil vise verdens ledere, hvad der vil ske, hvis man ikke handler nu. Diget er et symbol på de kommende farer ved klimaændringer, som fx stigende vandstande i havet. Politikerne og verdens medier vil ikke være i stand til at ignorere dette symbol.

Tag med på en spændende og vigtig weekend og vær en del af de tusindvis af mennesker, som er forventet i Haag. Hjælp os med at bygge diget og deltag i andre begivenheder såsom musik, kunst, cykelture og en kæmpe digefest bagefter.

Vigtige oplysninger Aktiviteterne vil blive beværet af Friends Of the Earth Holland, der vil tilbyde gratis logi og mad til meget lave priser. NOAH vil organisere busser fra Danmark, som skulle gøre det muligt at få dig til Haag billigt.

Se billederne fra aktionen på:
www.noah.dk
eller www.foeeurope.org/dike

BLAND DIG...!

Miljøsk er et tidsskrift, som har sine egne meninger i den daglige miljødebat. Og som gerne lægger spalteplads til, hvis du har din.

Foran og bagude!

Miljøsk er foran, når det gælder debatten om, hvilken vej udviklingen kan og bør ta'. Og bagude, når vi samler op på nyhedsmediernes miljøstof.

Skriv!

Miljøsk er ikke til lange videnskabelige afhandlinger, men gerne til seriøse synspunkter og ny erkendelse, som flytter.

Miljøsk

- miljødebat på godt dansk.

Kontakt redaktionens sekretær og hør nærmere, eller send dit manuskript på diskette (Word 6.0).

Miljøsk
c/o NOAH
Nørrebrogade 39, 1.tv.
2200 København N
Tlf. 35 36 12 12
Fax 35 36 12 17
E-mail noah@noah.dk

Af Jacob Sørensen, udviklingsarbejder for MS i Guatemala

Biernes holocaust i Guatemala

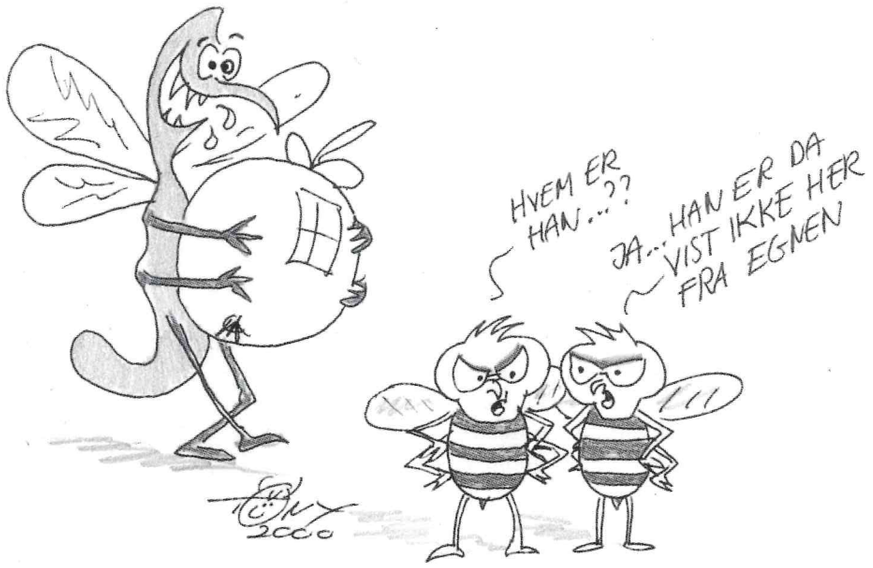

Når honninghøsten slår fejl, betyder det for de lokale biavlere ét år, hvor kosten ikke står på meget andet end majs og salt. Selvom fingeren peger på det nordamerikansk støttede pesticidprogram 'Moscamed' er der ikke meget hjælp at hente.

Rosalio Sellanos skinnende mørkebrune øjne stirrer ned i jorden, mens han fortæller historien om den dag i februar, da den første flyver dukkede op som et lyn fra en klar himmel og sprøjtede kaffeplantagerne. Dengang tænkte den garvede biavler, at det ikke kunne være rigtigt – og så begyndte hans bier at blive syge og dø umiddelbart efter.

I den efterfølgende tid kom flyveren jævnligt tilbage og lukkede sin giftige last ud, og Rosalio måtte lukke flere og flere bistader. I år bliver honninghøsten 75 procent under et normalt år, en katastrofal nedgang for en fattig biavler i Guatemala.

Der bliver ikke penge til at ernære bierne i vinterhalvåret, så næste års høst må nødvendigvis også blive dårlig.

Det er ikke første gang i Rosalios lange karriere som biavler bierne falder om og dør, netop som honninghøsten skal til at gå i gang. Første gang var i 1985, så igen i 1997 og nu igen i år. Hver gang er katastrofen sket umiddelbart efter at det nordamerikansk støttede program 'Moscamed', har sprøjtet store landbrugsarealer med pesticider for at bekæmpe en insektplage, fortæller han.

Middelhavsfluen er roden til alt ondt

Historien om Moscamed tager sin begyndelse i 1955, hvor en frygtet europæisk flue for første gang opdages i Mellemamerika. Fluen skader en lang række frugter og stammer oprindelig fra Middelhavet, hvorfor den har fået navnet 'middelhavsfluen'. Efter 20 år er fluen i 70'erne udbredt fra Costa Rica i syd til Guatemala i nord, og kan endda findes i det sydlige Mexico.

USA, Mexico og Guatemala indleder hurtigt et samarbejde til bekæmpelse af middelhavsfluen. Fra starten søger man at kombinere brugen af pesticider med biologiske bekæmpelsesmetoder. Kombinationen af sprøjtning fra luften med pesticider og udsættelse af millioner af steriliserede middelhavsfluehanner, skal udrydde insektplagen. Tror man.

"I Guatemala påbegynder Moscamed sprøjtninger fra luften i begyndelsen af 80'erne. Som pesticid brugte man Malathion, der var et pesticid med påstået lav giftighed. Desværre var Malathion ikke kun en ubønhørlig dræber af middelhavsfluer, men også honningbier og en sværm af andre vigtige insekter for bestøvningen" forklarer Otnoiel Castillo, koordinator af en lokal biavlerforening med 80 medlemmer i det lille distrikt El Asintal.

Sejr til ingen nytte

I 1985 organiserer biavlerne sig i en slagkraftig protest mod Moscamed. Efter et møde mellem biavlerne og repræsentanter for Moscamed bliver man enige om at erstatte biavlernes tab. Officielt går biavlerne således af med sejren og får erstatning. Ikke desto mindre fortæller Otnoiel Castillo i dag, at biavlerne i det sydvestlige Guatemala højst fik dækket 5 procent af deres samlede tab: "De fleste fik ikke andet end nogle sækfulde sukker som erstatning".

I samme periode begynder landbrugsministeriet at røre på sig: "Vi vil ikke være kampplads for fremmede interesser", proklamerer ministeren i 1987. "Moscamed er ikke nødvendig, for at vi kan eksportere sunde og friske frugter. Det er i i-landenes og ikke u-landenes interesse".

I slutningen af 1985 indvilger Moscamed i at betale en analyse af de økologiske effekter af programmet. De praktiske forsøg afsluttes allerede i februar 1986, men som rapporten selv siger, så er det "bl.a. fordi USAs landbrugsministeriums laboratorium brugte 18 måneder på analyserne", at den ikke præsenteres før i september 1989 – og at Moscameds brug af Malathion først derefter forbydes.

Bønderne ned på knæ

Derefter bliver der stille omkring Moscamed i noget der ligner syv år. Men så gentager historien sig på ny. Nogle af parametrene og jokerne i spillet ændrer sig, andre er de samme.

Moscamed indleder en række nye sprøjtninger med fly og udsættelse af sterile hanner i starten af 1996. Denne gang sprøjtes med pesticidet SureDye. De første klager fra biavlere indløber hurtigt til Moscamed og landbrugsministeriet. I starten af april året efter samles biavlere fra en lang række berørte områder for at

skrive under på en bøn til landbrugsministeren: "Moscameds sprøjtninger har betydet store tab for os. Vi har beregnet at skaderne ligger på 95 procent. Desuden tror vi, at sprøjtningerne generelt påvirker landbruget og forurener miljøet. Set i lyset af, at vi er mennesker med knappe økonomiske ressourcer og at vi i mange tilfælde har optaget lån, som vi er forpligtigede til at afdrage, beder vi Dem, Hr. Minister, om hjælp til dækning af påførte tab og skader, eller blot økonomisk hjælp, så vi kan genstarte vores arbejde som biavlere og genopbygge de tabte bistæder".

Biavlerne får ikke noget ud af deres bøn. Moscamed benægter en sammenhæng mellem de døde bier og SureDye. Da et laboratorium sidst i april 1996 finder rester af SureDye i prøver fra de døde bier, føler programmet sig imidlertid presset til at betale universitet for en videnskabelig undersøgelse. Undersøgelsen konkluderer i november noget tvetydigt, at bier dør efter indtagelse at SureDye, men at sprøjtningerne, som de udføres af Moscamed, ikke ville kunne påvirke bierne.

Ikke desto mindre stopper Moscamed efter to sæsoner sprøjtningerne med SureDye.

Vindbåren Succes

I februar i år går Moscamed i aktion igen. Denne gang sprøjtes med pesticidet Succes. Et hurtigt opslag på Internettet fortæller at Succes er meget giftigt overfor specielt bier og hvepse, dog i mindre grad overfor honningbier. Denne gang er honningproducenterne fra El Asintal på pletten. Hurtigt bliver der bragt billeder af døde bier i dagspressen.

Victor Hugo Martínez fra Moscamed griner lidt hånligt i telefonen da jeg fortæller, at jeg vil skrive en artikel om Moscamed og bierne, men han indvilger alligevel i et møde. Indledningsvis fortæller han, at biavlernes anklage er komplet meningsløs, for Moscamed har slet ikke sprøjtet i El Asintal. Moscamed har allerede fået lavet en videnskabelig undersøgelse, som fuldstændig frikender Succes for at have effekt på honningbier. Begrundelsen er, at bierne er i stand til at undgå dråberne med pesticidet. Desuden sprøjtes der med ekstremt små mængder aktivt stof og Succes er 100 procent bionedbrydeligt og et naturligt forekommende stof i naturen.

Martínez indrømmer, at populationen af bier falder, men man regner med det er på grund af en parasit ved navn Varroa og en anden ukendt "mystisk sygdom". Han remser alle de ting op biavlerne gør forkert, bl.a. at bierne skal have medicin og foder uden for blomstringssæsonen, at hvert bistades dronning skal skiftes ud hvert år og at mange biavlere har lånt penge til at opbygge bistaderne, men at de har brugt pengene til andre ting.

Kort efter læser jeg i elPeríodico, at landbrugsministeriet har givet Moscamed et ultimatum. Brugen af pesticider i kampen mod middelhavsfluer skal stoppes. Men glæden varer kun kort. En opringning til Moscamed fortæller, at hele artiklen er det rene opspind.

Eller er det? Jeg prøver hver dag i tre uger at få en kommentar fra landbrugsministeriet, men uden held.

Estetiske Grænseværdier

Denne artikel er underlig, fordi den er aldeles uvidenskabelig, populistisk og måske ligefrem useriøs. Den handler om grænseværdier for pesticider i vand og fødevarer, og den opmærksomhed man som forbruger med rette kan have over de mange fund af disse stoffer.

af afdelingsleder Torben Chrintz, NIRAS

Man kan skelne mellem 3 typer grænseværdier. En toksikologisk grænseværdi, en æstetisk grænseværdi og en politisk grænseværdi. Den toksikologiske grænseværdi er ofte strengt videnskabelig, enten fordi et givet stof statistisk har en øget toksikologisk effekt over en vis koncentration, eller fordi det lugter eller smager grimt. Svagheden ligger ofte i vurderingen af langtidseffekterne.

Den æstetiske grænseværdi er den værdi, en forbruger synes er rimelig og den udtrykker dels, hvad forbrugeren selv ud fra en subjektiv vurdering mener er farligt, og dels hvad forbrugeren synes er decideret ulækkert. Den politiske grænseværdi, som vi f.eks. har for pesticider i drikkevand, er et eller andet sammensurium af den toksikologiske grænseværdi og den æstetiske grænseværdi.

Efterhånden som presset på grænseværdierne stiger, kommer der flere og flere udtalelser om, at f.eks. den politisk bestemte grænseværdi i vand bør udskiftes med en toksikologisk, idet man mener, at grænseværdifastsættelsen bør være strengt objektiv og ikke iblandes subjektive følelser om, hvad der er ulækkert eller ikke ulækkert. Princippet indebærer, at levnedsmidler er af god kvalitet, hvis bare de ikke er bevist farlige at indtage. Kvalitet bliver altså et spørgsmål om farlighed og ikke et spørgsmål om kvalitet i ordets egentlige betydning.

Den politiske grænseværdi

Den toksikologiske grænseværdi

Da grænseværdier i sidste ende er til for forbrugeren, er det vel egentlig rimeligt at spørge, hvad forbrugeren synes grænseværdierne skal være.

Enheden MundDosis

Den første udfordring i noget så subjektivt som at spørge forbrugeren om hvad han eller hun synes, at en grænseværdi skal være, er selvfølgelig først at omsætte enhederne til noget forståeligt. De fleste mennesker har svært ved at forholde sig til så små enheder som f.eks. mikrogram, og om en sådanne størrelse er farlig eller ulækker.

For at gøre pesticidindtagelsen og grænseværdierne mere nærværende har jeg til formålet opfundet enheden MundDosis.
Hvis du forstiller dig, at du finder en landmand, der er ude at sprøjte sin mark med et pesticid som skal doseres med 1 kg/ha, går ud på marken, lægger dig på ryggen med vid åben mund, så er en MundDosis lig med den mængde pesticid, der ryger ned i din mund når han kører hen over dig (du skal selvfølgelig ikke lægge dig i hjulsporene).

En dosering på 1 kg/ha svarer til 10 mikrogram/cm^2. Hvis din mund i vid åben tilstand er 20 cm^2 svarer en MundDosis altså til 200 mikrogram.

På den ene side kan man sige, at dette er et udtryk for hvor lave doseringerne er i marksprøjten, på den anden side er effekten på dyr og planter på marken jo indiskutabel.

Acceptable MundDoser

Det næste skridt er at finde ud af hvor mange MundDoser almindelige mennesker kan acceptere.

Jeg må indrømme, at enheden her var lidt af en fallit, for ved direkte at adspørge folk var der stort set ingen, der syntes, at en MundDosis på noget som helst tidspunkt var acceptabelt. Og hvis jeg påstod, at selv en daglig MundDosis var ufarlig (dvs. at man hver dag lagde sig under sprøjten), så var jeg enten fuld af løgn eller fejlinformeret, og under alle omstændigheder ville et indtag af den størrelse være usædvanlig ulækkert – farligt eller ej.

Det lykkedes mig ikke at få en eneste til at lægge deres børn under sprøjten, men hårdt presset ville enkelte - hvis det ellers var absolut uundgåeligt - lægge sig under sprøjten hver 5' år. (hvis nogen i øvrigt så, at man placerede sine børn under en marksprøjte, ville de sociale myndigheder jo nok også gribe ind med en tvangsfjernelse til følge)

Reelle MundDoser

Hvis vi kan få folk til at lægge sig under sprøjten hver 5' år, vil folk altså objektivt set acceptere et pesticidindtag på 200 mikrogram/5 år eller 0.1 mikrogram/dag.

Da den politiske grænseværdi for sum af pesticider i drikkevand er 0.5 mikrogram/l, vil man ved at drikke 2 liter om dagen ligge noget over den æstetiske grænseværdi svarende til knap 2 MundDoser om året. Misforholdet mellem de to værdier er dog overskueligt.

Helt galt går det imidlertid, når vi kigger på vores fødevarer. Vores daglige indtag af pesticider med fødevarer er i gennemsnit 200 mikrogram/dag, eller en MundDosis per dag. At dette indtag er så voldsomt, at det svarer til at blive sprøjtet af en marksprøjte direkte i munden hver eneste dag livet igennem, er noget, der chokerer alle som jeg har diskuteret emnet med.

Det opfattes som helt og aldeles uacceptabelt, og om ikke farligt så i den grad ulækkert. En anden måde at udtrykke det på er, at sprøjteintensiteten i en mund er over 100 gange så stor som den er på en intensivt dyrket mark.

Fødevaredirektoratet har for nyligt udgivet en rapport om, at der er rester af pesticider i hver 3' frugt og grøntsag, men ganske vist oftest under grænseværdien. I undersøgelsen svarer indtagelsen af f.eks. 1 kg brombær til 10 MundDoser. Det må forekomme voldsomt for selv den mest fanatiske teknokrat.

Næsten værre er det imidlertid, at detektionsgrænsen i laboratorieanalyserne for enkeltstoffer i maden ofte ligger på 0,05 milligram/kg eller mere, og at Fødevaredirektoratets definition af pesticidfri er, at stoffet er under detektionsgrænsen. Pesticidfri efter Fødevaredirektoratets definition kan altså sagtens være ensbetydende med indtag af flere MundDoser om ugen eller mere.

Konklusion

At den politiske grænseværdi for pesticider i vand er på niveau med den æstetiske grænseværdi er absolut positivt, og er ud fra dette kriterium værd at forsvare. Men at grænseværdien i fødevarer ligger så langt fra, hvad folk selv synes og opfatter som virkeligheden er et problem, og uanset hvor useriøs, populistisk, subjektiv og tendentiøs nærværende artikel kan virke, har indholdet fået undertegnede til at skifte forbrugsmønster. Ikke fordi jeg nødvendigvis frygter for mit liv. Men kors hvor er det dog ulækkert.

stetiske grænseværdi

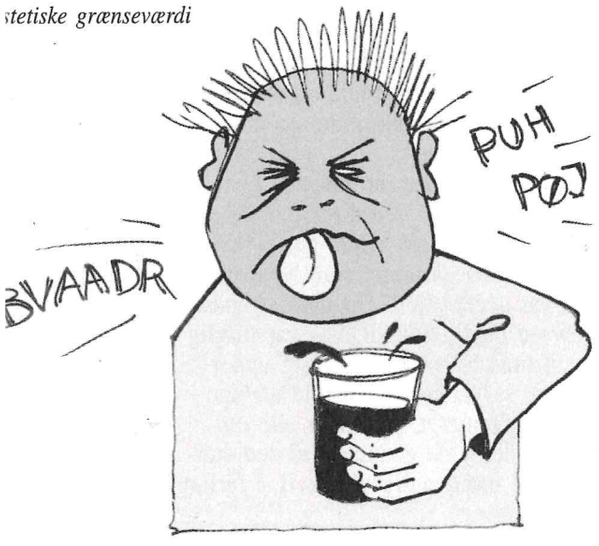

Boganmeldelse:

Husker du Pusztai?

Af Bo Normander, NOAH-Genteknologi

I august 1998 blev en ældre ungarsk herre med en lang forskningskarriere bag sig med ét verdensberømt. Ikke fordi han havde gjort en stor opfindelse eller løst én af naturens gåder. Nej, han havde blot udtalt sig kritisk om gensplejsning til britisk fjernsyn. Og så blev han fyret!

Nogle vil huske, at denne ældre herre hed Arpad Pusztai. Den 10. august 1998 tonede han frem på britisk fjernsyn, hvor han talte om sin egen forskning med gensplejsede kartofler. Han udtalte blandt andet, at hans forsøg viste, at rotter tog skade af at spise gen-kartofler, at han absolut ikke selv ville spise dem, og at det er forkert, at vi alle skal være forsøgskaniner for nye gensplejsede produkter. To dage senere blev han fyret fra sin arbejdsplads, Rowett instituttet i Aberdeen, Skotland. Dette og de efterfølgende dønninger i medierne og i forskningsverdenen kan man læse om i en ny dansk rapport, "Dr. Pusztais forsøg med genkartofler – døm selv", skrevet af pensioneret civilingeniør, Rolf Lembcke. Rapporten udmærker sig ved indledningsvist at gengive en historisk gennemgang af hele Pusztai-sagen. En god appetitvækker til de efterfølgende kapitler, der går mere i dybden. Dele af rapporten er for teknisk for menigmand, men kan være udmærket med henblik på undervisningsbrug på gymnasie- og universitetsniveau. Desværre er der ikke gjort meget for rapportens udseende og layout. Der mangler illustrationer, ligesom nogle af de mange tabeller burde være fremstillet grafisk. Dette gør - tillige med at dispositionen er en anelse svær at følge - rapporten tung at læse. Rapporten indeholder dog en række spændende diskussioner af hele menageriet omkring Pusztai – herunder de i medierne anbragte usandheder, fejlfortolkningerne af Pusztais resultater, interessekonflikterne, Pusztais rolle som både fjumrehoved og martyr og forskerverdens sammenspisthed og afhængighed af industri-interesser. Alt i alt repræsenterer Lembckes arbejde vigtig dokumentation for en historisk sag om hvordan en forsker blev knægtet pga. udtalelser der gik imod industriens og forskerelitens økonomiske interesser. Rapporten koster 100 kr og kan rekvireres i alle boghandler.

Madbestråling
– i går og i dag?

Bogen "Madbestråling - hvorfor det?" var i 1986 med til at sætte dagsordenen for den offentlige debat om fødevarebestråling. Denne debat betød, at det forsat idag kun er tilladt at bestråle krydderier med tydelig mærkning i EU. I USA presser industrien stærkt på for at gøre madbestråling legitim på trods af stor forbrugermodstand ved PR-trick, navneforandring så bestråling i stedet skal hedde "koldpasteurisering - behandlet for at fremme sundheden"!

Det er en mærkelig fornemmelse at kigge på bogen "Madbestråling - hvorfor det?", som jeg skrev i 1986. Den sætter en masse gode minder igang, dels om den offentlige debat dengang, dels om de mange møder rundt om i landet, jeg deltog i.

Bakteriebefængte muslinger bestråles "friske" Madbestråling kom virkelig på dagsordenen, da jeg kunne afsløre, at der ulovligt var bestrålet et dansk parti bakteriebefængte muslinger i Holland, og at partiet derefter blev ulovligt bragt tilbage til Danmark igen. Sådan en sag er med til at sætte dagsordenen. Historien bag "Madbestråling - hvorfor det" var, at jeg mødte Tony Webb fra det dengang nyoprettede London Food Commision. Han arbejdede netop med madbestråling, en teknik, der kan forlænge levetiden på maden og slå bakterier ihjel, alt efter hvilken dosis, maden bliver udsat for. Men der var også en række problemer med teknikken, som Tony var i gang med at samle informationer om. Det blev til et samarbejde i en årrække i Food Irradiation Network, og bogen skal ses som et resultat af det arbejde.

"Maden består, men Mortensen forgår"

Bogen er også et af de første resultater af et projekt støttet økonomisk at Teknologinævnet, der lige var blevet nedsat af Folketinget for at stimulere debatten om bl.a. nye teknologier. Dette projekt mundede ud i en lyd-dias serie overspillet til video "Maden består, men Mortensen

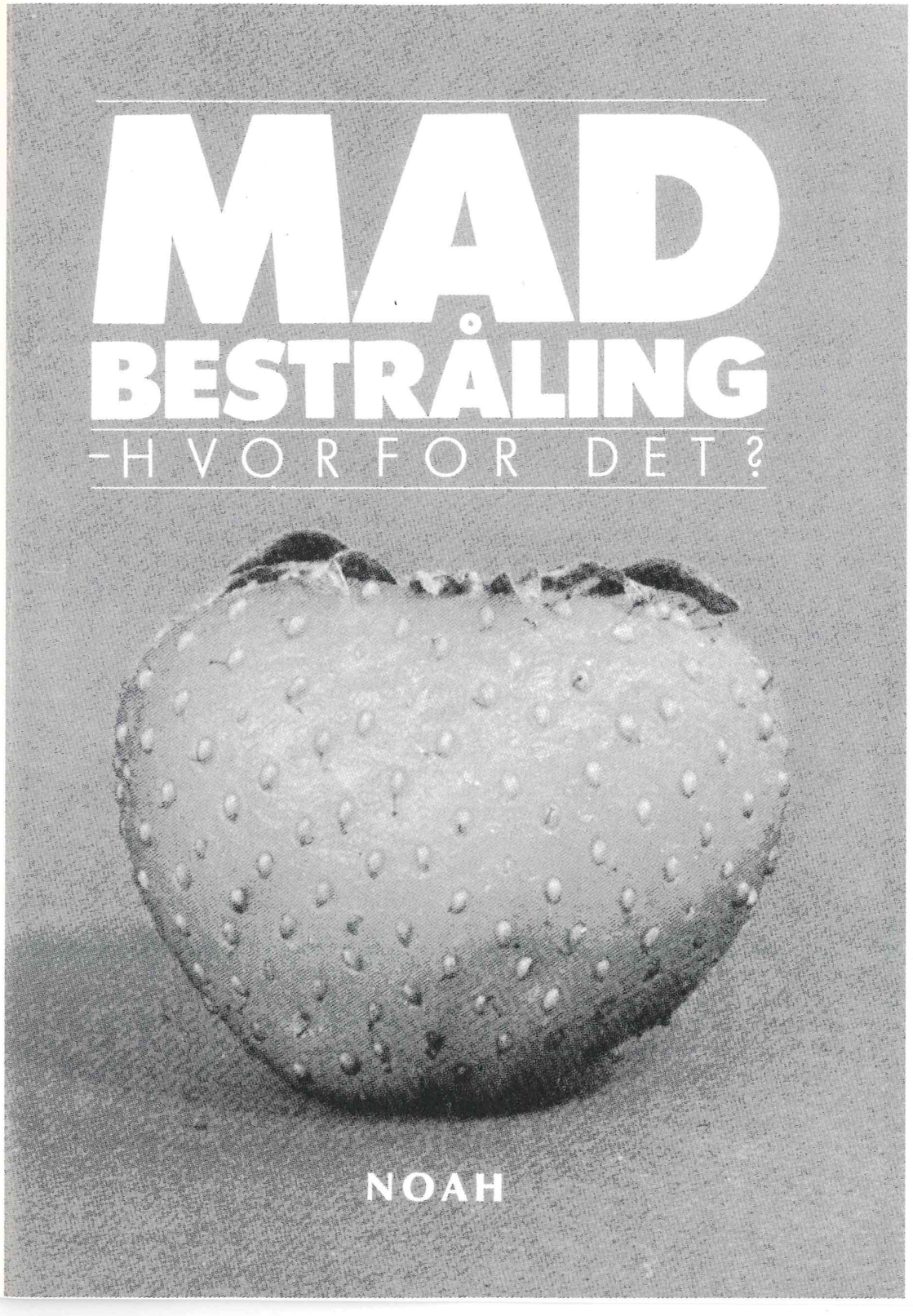

forgår". Efterfølgende blev det et tema for Teknologirådet, og det betød, at der kunne gives tilskud til debatmøder landet rundt. I årene derefter deltog jeg i en lang række debatmøder i forsamlingshuse, i fagforeninger m.v. om madbestråling. Der var stor interesse for emnet til møderne. Lysdias serien samt et efterfølgende oplæg med udgangspunkt i bogen var et perfekt oplæg til debat.
Bogen satte fokus på 4 vigtige spørgsmål til madbestråling:

- Kan madbestråling kontrolleres?
- Er madbestråling sikker?
- Er bestrålet mad sund og ernærnigsrigtig?
- Er der behov for bestråling?

Bogen gav et kritisk og nuanceret svar på de 4 centrale spørgsmål samtidig med, at det kunne konstateres, at madbestråling også blev brugt til at gøre bakteriebefængte fødevarer "gode" igen ved at slå bakterierne ihjel, eller i det mindste hovedparten af dem - uden at forbrugerne kunne ane det. Det er ganske vist ulovligt, men vi kunne konstatere, at fristelsen åbenbart var for stor, fordi muligheden for at blive opdaget var minimal, da der ikke eksisterede nogen troværdig kontrolmetode.

USA som foregangsland?

Spørgsmålene om madbestråling er fortsat meget relevante. Svarene på de 4 spørgsmål er stadig de samme og negative overfor teknikken og dens anvendelse på mad. Der er ikke udført nogen yderligere test siden. Alligevel har flere lande med USA i spidsen givet tilladelse til bestråling af flere forskellige fødevarer. I USA blev det tilladt at bestråle kyllinger i 1990 og kød i 1997, begge tilladelser blev begrundet med problemer med bakterier i maden. Men det problem er jo fundamentalt et hygiejneproblem hos producenterne og burde vel løses der? Nej, ikke ifølge fødevareindustrien, der ud fra en økonomisk betragtning foretrak bestråling af madm, fordi det var langt billigere end at få styr på hygiejnen. Selv om bestråling i dag er lovlig i USA, findes der stort set ingen bestrålede fødevarer på det amerikanske marked - i hvert fald i stort set ingen der er mærket. Hvad skyldes det? Det skyldes primært to ting, dels at amerikanske forbrugere er meget skeptiske, dels en lille aktiv organisation med navnet Food & Water (F&W). Den blev stiftet i 1989 og har siden ført en hård og kompromisløs kampagne mod madbestråling. Kampagnen bruger de samme argumenter mod bestråling af mad, som bruges i bogen. Bestråling skal stoppes her og nu - uden kompromiser som f.eks. mærkning. F&W har angrebet de firmaer, der forsøgte at lancere bestrålet mad, organiserede forbruger boykotter og brevkampagner og indsatte iøjnefaldende annoncer i medierne som f.eks.: "Der er kun en ting der er værre end spam — bestrålet spam" En anden viste et barn, der spiste en hamburger med billedteksten "Regeringens næste strålingseksperiment"? En tredje viste en paddehattesky fra en hamburger med teksten: "Energistyrelsen har en løsning på problemet med radioaktivt affald - du skal spise det" En fjerde viste en avisoverskrift "Atomuheld på et slagteri" med underteksten "og du troede, at E.Coli var slem? Det er årsagen til, at F&W bliver kaldt terrorister af fødevareindustrien. Men endnu har ingen vovet en retssag mod F&W, og på markedet vil en producent have meget vanskelige vilkår med at lancere en bestrålet fødevare, hvis modstanderen påstår, at man vil forgifte børn! F&W står dog ikke helt alene i kampen mod bestrålet mad i USA. CSPI, Center for Science in the Public Interest er imod, at bestråling bruges til "løse" industriens hygiejneproblemer. Senest er Public Citizen, der har Ralf Nader som prominent medlem, også gået aktivt ind i en kampagne for at sikre en bedre mærkning af bestrålede fødevarer, altså i direkte modsætning til industriens interesser. Industrien har kritiseret F &W for at ville eliminere et frit valg. Men så vidt jeg kan se forsøger de kun at hindre et slags mangel på valg med et værre: Det kan godt være, at bestrålede og ikke bestrålede varer vil ligge side om side i supermarkederne i en periode, men hvad sker der hvis McDonald skifter helt til bestrålet kød? Det kunne være et meget realistisk scenario, da McDonald er meget bekymret for sit image og ansvarlighed for, at garantere for dets produkters sikkerhed. Uden F&W vil dette scenario hurtigt kunne blive en realitet.

Madbestråling i dag

Hvad med EU? Bogen beskriver forsøget på at få vedtaget et direktiv, der tillod bestråling at en lang række fødevarer. Det blev ikke til noget. Indtil dags dato er det kun krydderier, der er godkendt til bestråling med tydelig mærkning, men industrien presser stadig på for at få flere produkter på menuen. I USA er presset fra industrien endnu større for at få ændret de i forvejen lempelige amerikanske mærkningsregler (bestrålede ingredienser og mad serveret i restauranter eller skoler - skal slet ikke mærkes). For den eksisterende mærkning gælder det, at raduarsymbolet skal placeres et prominent sted, men industrien forslår, at mærkningen kun behøver at have samme størrelse som teksten i ingrediensliste. Og fødevareindustrien helmer ikke med det: De ønsker også navnet fødevarebestråling væk og erstattet af navnet koldpasteurisering eller elektronisk pasteurisering - med tilføjelsen "behandlet for at fremme sundheden"!

Konklusionen er, at bogens faktuelle del stadig er aktuel. Der kan stadig rejses en række spørgsmål til madbestråling, som ingen åbenbart har tænkt sig at besvare. Men glem ikke det faktum, at kvalitetsfødevarer ikke behøver nogen bestråling! Hvis fødevarer er bestrålet må man som forbruger uværgeligt spørge sig selv: Hvad er der galt med denne fødevare, siden den er blevet bestrålet? Der er derfor fortsat grund til at holde et vågent øje med bestrålet mad.

Jesper Toft er miljøplanlægger og forfatter til bl.a. Bogen "Madbestråling - hvorfor det?" fra NOAH's forlag, 1986.

Case story anno 2000: Food Technology Service Pegasus Foods fra British Columbia i Canada fik bestrålet en række luksus-lakseprodukter på det første amerikanske kommercielle bestrålingsanlæg udelukkende beregnet til fødevarer; Food Technology Service nær Tampa. Lakseprodukterne - der var 11.000 ialt - blev derefter eksporteret til Japan. Her blev partiet imidlertid fanget af fødevarekontrollen, der kunne konstatere, at laksen havde ændret farve og havde en kraftig ubehagelig lugt, formentlig som følge af overbestråling. Pegasus Foods har nu lagt sag an mod Food Technology Service for at få erstatning. Men: Det er slet ikke tilladt at bestråle laks, hverken i USA eller Japan. Det kommer der åbenbart ingen sag ud af.

NOAH rydder op

- ældre NOAH-bøger kan fås GRATIS mod betaling af forsendelse Der skal lægges fjernvarme ind på vores lager og derfor er det nødvendigt, at der bliver ryddet ud. Følgende bøger om miljø og NOAHs historie kan fås mod betaling af forsendelse:

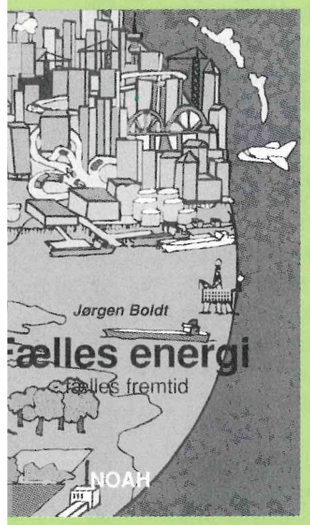

H 1990: Fælles energi - fremtid FÆLLES ENERen debatbog, der angiver gen for en miljørigtig politik - i Danmark og i det mellem i-lande og u- At isolere storbyhuse lige lt som fritliggende huse eret en fejlinvestering i rdklassen. Dette er et par mindre heldige sider af energipolitik. Når Dannu går i front for at stable ernational miljørigtig politik på benene, må vi vore erfaringer rigtigt. t andet ved ikke at give det ige kortsyn og fejldisposine videre til u-landene.

NOAH 1992: "Havsnød – En bog om Havøkologi og forurening. "Havsnød" går bag om alle de politiske diskussioner og beskriver den økologiske baggrund for Vandmiljøplanen - hvad sker der egentligt, når vi forurener havet? Bogen giver en oversigt over alle de forskellige kilder til forurening af de indre danske farvande: Polen, de tyske floder, det der falder ned fra himlen, byer, industri og landbrug. Samtidig diskuteres udviklingen i politik og havmiljø og den første vandmiljøplans betydning.
Jørgen Boldt,

NOAH, 1989: For Miljøets skyld. "For Miljøets skyld" beskriver NOAHs kamp for at få samfundet til at tage miljøproblemerne alvorligt, og analyserer hvilke mål og midler miljøbevægelserne må satse på for at større indflydelse på miljøpolitikken. Bogen udkom i anledningen af NOAHs 20 års jubilæum og giver et interessant historisk billede af miljøbevægelsens arbejde fra 1969 til 1989.

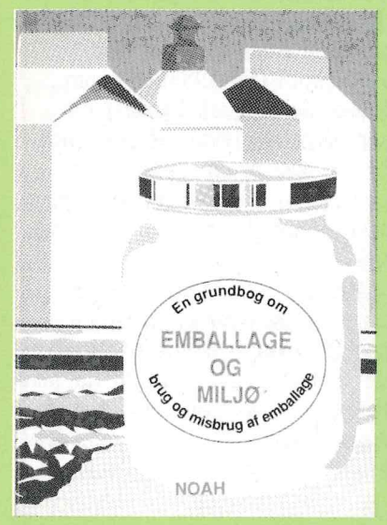

NOAH's genbrugsgruppe, 1989: Emballage og Miljø – En grundbog om brug og misbrug af emballage. Emballage og miljø handler om, hvordan den nødvendige emballage kan blive mere miljøvenlig. Generelt, og igennem konkrete eksempler: mælkekartoner, kemikaliedunke, ølflasker, frugt og grønt, osv. osv.

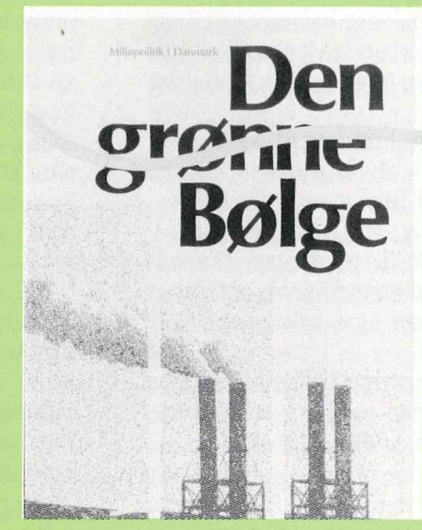

NOAH, 1989: Den grønne Bølge – Miljøpolitik i Danmark Kampen om det grønne stempel er en status over den danske miljøpolitik fra 1963 –1983. Bogen består af en række artikler, der tager fat i miljøpolitikken som den har formet sig hos industrien, blandt politikere og i organisationerne, Greenpeace, NOAH, Danmarks Naturfredningsforening og De Grønne.

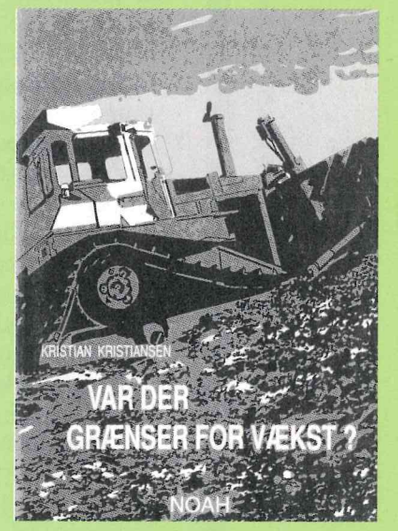

Kristian Kristiansen 1989: Var der grænser for vækst? Bogen gør i 1989 status over miljødebatten de sidste 20 år. Hvordan var det med Rom-klubbens forudsigelser i "Grænser for vækst" og hvorfor er Brundtlands Rapporten ganske anderledes optimistisk i sit syn på fremtiden. Begge publikationer bliver analyseret og diskuteret.

Ring eller mail til NOAH: 35361212 og noah@noah.dk og bestil de gratis bøger.

BARSEBÄCK 2 KAN OG SKAL LUKKES TIL TIDEN!

Af Tarjei Haaland, Greenpeace, tidl. OOA (1972-1992)

Med lukningen af Barsebäck ene reaktor d. 30. november 1999 er sandsynligheden for en ulykke formentlig halveret, men med Barsebäck-værkets anden reaktor i fortsat drift er de mulige konsekvenser de samme

Mange i Sverige henviser til, at sandsynligheden for en alvorlig reaktor-ulykke er meget lille – så lille at man tilsyneladende forestiller sig, at det ikke kan ske. I Danmark mener de fleste, at man ikke må glemme de mulige konsekvenser. At det er med rette, findes der også belæg for i svenske rapporter.

Den svenske regering bemyndigede den 11. juni 1987 chefen for Forsvarsministeriet til at danne en komité, der skulle udarbejde en rapport om det svenske beredskab for radioaktive og kemiske ulykker. Resultatet blev „En sekretariatsrapport om samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor" (Fö 1987:01), som bl.a. beskriver de beredskabsmæssige følger af en alvorlig ulykke på et svensk atomkraftværk. Det er en rapport, som kun findes i ganske få eksemplarer – og som svenske myndigheder ikke gerne vil kendes ved.

De katastrofale, samfundsmæssige konsekvenser af en alvorlig reaktor-ulykke med radioaktivt udslip til omgivelserne under ugunstige vejrforhold får man indtryk af ved at læse rapportens oversigt over de beredskabsmæssige indgreb, der kan blive nødvendige:

Hvis filteranlægget (1) fungerer:
- Fraflytning for altid i hele eller dele af den centrale alarmeringszone (ud til 5-10 km fra udslipsstedet) - indenfor 1 døgn.
- Fraflytning i flere år indenfor dele af indikeringszonen (ud til 50km fra reaktoren) - indenfor 1 måned.
- Evakuering af gravide ud til 100 km i vindretningen - indenfor 1 måned.
- Anbefaling om at blive indendørs og spise jod-tabletter ud til 100 km i vindretningen, inden den radioaktive sky passerer.

Hvis filteranlægget ikke fungerer:
- Evakuering ud til 60 km i vindretningen ved stor risiko for et udslip.
- Fraflytning for altid ud til 60 km i vindretningen indenfor nogle timer - og ud til 100 km i løbet af 1 døgn.
- Fraflytning i flere år ud til ca. 500 km i vindretningen indenfor 1 måned.
- Evakuering af gravide ud til 500 km i vindretningen indenfor 1 døgn - og ud til 1000 km indenfor 1 måned.
- Anbefaling om at opholde sig indendørs og spise jod-tabletter ud til ca.1000 km i vindretningen, inden den radioaktive sky passerer.

Det svenske atomkraftværk Barsebäck er placeret i Nordens tættest befolkede område kun 15 km fra Malmö, Landskrona og Lund - og kun 20 km fra Danmarks hovedstad, millionbyen København. En fejlplacering af dimensioner!

I 1985 konkluderede de danske medlemmer af den officielle dansk-svenske Komité om Barsebäckværket, at „et alvorligt uheld på Barsebäckværket kan få uoverskuelige følger i Danmark med hensyn til sundhedsforhold, psykologiske virkninger, økonomiske tab, lammelse af kommunikationssystemer, som samlet set vil have karakter af en national katastrofe" (2) .

Men først de senere år er det officielle Sverige begyndt at tage Danmarks og københavnernes bekymring over Barsebäckværket alvorligt. Den svenske regering påpeger, at valget af Barsebäck som det første atomkraftværk, der skal afvikles, beror på: „[...] hänsyn till den olämpliga lokalisering nära inpå ett nordisk grannlands huvudstad och de stämningar som råder i dette grannland som följd av osäkerheten om konsekvenserna av [en såkaldt] restrisk-olycka" (3).

Der er med andre ord meget god grund til at være bekymret over de mulige konsekvenser af en alvorlig ulykke på Barsebäck. Og der al mulig grund til at kræve den sidste reaktor på værket lukket til tiden.

Sverige har siden 1980 stort set intet gjort for at fremme en afvikling af atomkraften – tværtimod! Siden den svenske folkeafstemning om atomkraft i 1980 - og Riksdagens efterfølgende beslutning om at afvikle atomkraften så den sidste reaktor lukkes senest år 2010 - har svenske regeringer stort set intet gjort for at sikre den nødvendige omstilling. Først med den energipolitiske aftale mellem Socialdemokraterne, Centerpartiet og Vänstrepartiet i 1997 om at starte afviklingen med lukningen af Barsebäck-værket igangsattes et egentligt omstillingsprogram.

Hvis de svenske politikere eksempelvis havde indfriet deres løfte om at bremse udbygningen af elvarme efter 1980, så havde elproduktionen fra ikke alene Barsebäckværket men også flere andre svenske reaktorer været unødvendig. Ved den svenske vejledende folkeafstemning om atomkraft den 23. marts 1980 fik det såkaldte linie 2's afstemningforslag flest stemmer (39,1%). Forslaget lovede bl.a., at „foranstaltninger vedtages for at styre el-forbruget, bl.a. for at forhindre direktvirkende elvarme i ny permanentbebyggelse".

Anvendelsen af elektricitet til rumopvarmning er misbrug af højkvalitetsenergi, og nyinstallering af elvarme har af den grund længe været forbudt i Danmark. Som den amerikanske energiforsker, Amory Lovins har udtrykt det, så er anvendelse af el til opvarmning „som at skære smør med en motorsav".

Udviklingen i el-forbruget til opvarmning (excl. elvarme i industrien) i Sverige efter 1980 har stort set fulgt atomkraftudbygningen, således at elvarme-forbruget i årene efter 1980 svarer til 40-50% af elproduktionen fra atomkraftværkerne. Industriens forbrug af el til opvarmning er

ikke medtaget i de officielle statistikker. I 1991 udgjorde det samlede forbrug af el til opvarmning i 1991 således 42 TWh (6) mod de 29 TWh som indgår i figuren.

Ser vi på elvarmens faktiske udvikling i Sverige siden 1980, så har der med andre ord været tale om et eklatant energipolitisk løftebrud. Havde man stoppet elvarme i nye boliger efter 1980 (stiplede linie i figuren) – som "linie 2" lovede - så havde man enten kunne spare udbygningen af de 2 sidste reaktorer (Oscarshamn 3 og Forsmark 3 blev sat i drift i 1985) - eller man kunne uden kapacitetsmæssige problemer have lukket Barsebäckværket allerede fra 1984, samt yderligere 1-2 reaktorer.

I 1998 producerede Barsebäcks to reaktorer ifølge Sydkraft 8,3 TWh el, mens elvarme-forbruget samme år var 13,9 TWh større end i 1980. Samme år havde Sverige en netto-eksport af el på 10,7 TWh (5) - der var altså ikke behov for el-produktionen fra Barsebäckværket.

Sverige har et af verdens højeste el-forbrug per indbygger. Selv hvis man renser for Sveriges specielt el-intensive industri, så er el-forbruget pr. indbygger dobbelt så stort i Sverige som i Danmark (7). Hvis elforbruget pr. indbygger bragtes ned på samme niveau som i Danmark – bl.a. gennem et forbud mod ny elvarme og en storstilet elvarmekonvertering - så kunne atomkraften i Sverige (der leverer halvdelen af elproduktionen) helt undværes. Men derudover er alternativerne til atomkraften i Sverige biomasse-kraftvarme og vedvarende energi.

Barsebäck 2 kan og skal lukkes til tiden

Efter at 2 konsulentfirmaer – dansk COWI-Consult og svenske KM Miljøteknik – d. 1. juni 2000 indleverede deres seperate vurderinger af, om de såkaldte vilkår for lukningen af Barsebäck 2 er opfyldte eller ikke, har näringsminister Björn Rosengren hen over sommeren kørt et i forhold til de 2 andre aftale-partier temmelig beskidt forløb, hvor han har forsøgt at cementere sin egen politiske holdning via pressen, selvom man var i løbende politiske forhandlinger.

Det er uklart, hvordan vilkåret i energiaftalen fra 1997 skal tolkes, hvilket da også fremgår af COWI-Consults rapport: "Der er ikke en entydig og klar formulering i regerings- propositionen 1996/97:84 af, hvad der konkret anses for at være vilkår for lukning af Barsebäckreaktorerne".

Man kan med god ret diskutere, om formuleringen „enligt vilkoren ska B2 stängas endast om bortfallet av elproduktion kan kompenseras genom tillförsel av ny elproduktion och minskad användning av el" (8) ikke med god ret kunne tolkes således, at det er bortfallet af elproduktionen fra B2 på 3,75 TWh/år, som skal kompenseres – og ikke bortfaldet fra både B1 og B2.

Omstillingsprogrammet har leveret 4-6,2 TWh/år – mere end nok til at opfylde vilkåret for lukning af B2 med den første tolkning.

Men näringsminister, Björn Rosengren udmeldte d. 17. august 2000, at Barsebäck 2 efter hans vurdering ikke kan lukkes som planlagt 1. juli 2001, fordi de politisk aftalte "vilkår" ikke er opfyldt til den tid.

I en pressemeddelelse samme dag erklærede Greenpeace sig enig med den svenske energimyndighed, som i et høringssvar til de 2 konsulent-rapporter bl.a. udtalte, at de "ser inga hinder för att verkställa den redan beslutade avvecklingen av Barsebäck II", samt at "marknadens drivkrafter i kombination med redan uppnådda effekter av omställlningsprogrammet gör att .. avvecklingen av den andra reaktorn i Barsebäck inte behöver villkoras på det sätt det energipolitiska beslutet forudsatte".

Vi tilbageviste Rosengrens påstande om, at "en stängning av Barsebäck 2 under år 2001, utan att villkoren för stängningen är uppfyllda, vilket främst beror på kraftigt sänkta elpriser, skulle kunna innebära risk för effektbrist i södra Sverige", og at det ville øge importen af el baseret på kul og olie og give øgede udslip af CO2 "i vort närområde". Han undlod at nævne, at denne risiko for effektbrist på grund af lukning af B2 handler om en risiko for at skulle importere helt marginale mængder el, under visse helt specielle kolde vinter-spidsbelastningsperioder, af nogle timers varighed.

Svenska Kraftnät vurderer, at risikoen for effektbrist for nuværende ligger under, hvad der svarer til en effektmangel på 9 timer om året – og at en lukning af B2 kun vil fordoble denne risiko. COWI vurderer imidlertid risikoen efter lukning af B2 til kun at være en effektmangel i mindre end 1 time pr. år.

Dertil kommer, at der i denne vurdering ikke - som Svenska Kraftnät selv anfører - er taget hensyn til de begrænsninger af risikoen, som kan opnås ved at reducere spidsbelastningen via markedet eller ved at forstærke og effektivisere eloverførselskapaciteten fra Nord- og Mellemsverige.

I svenske rapporter fra 1986 vurderede man eksempelvis, at der i løbet af 2 år for 80 millioner kr kunne installeres såkaldte shuntkondensator-batterier på eltransmissionen til Sydsverige, der ville forøge effekt-overførslen nordfra med 400 MW. Det forunderlige er, at Svenska Kraftnät tilsyneladende ikke interesserer sig for denne mulighed, som har været kendt og grydeklar i snart 15 år. Måske netop fordi det ville være en oplagt løsning på det sydsvenske spidsbelastnings-problem.

Det er i den forbindelse helt misvisende, når Rosengren også har udtalt, at lukning af B2 vil betyde et merudslip af CO2 "i vårt närområde" på mindst 3 millioner tons pr. år – svarende til at hele B2's årlige elproduktion skulle erstattes af elimport fra et (dansk) kulkraftværk. Hvad der derimod eventuelt kunne blive tale om er, at B2's kapacitet på 600 MW mangler under spidslast i 1-20 timer om året. Hvis al den manglende elektricitet i disse timer skal importeres fra eksempelvis danske kulkraftværker, så bliver mer-

emissionen af CO2 - i Danmark! - kun 500-10000 tons CO2. I den udstrækning en sådan import måtte blive nødvendig, så kunne Sydkraft kræve, at den importerede el ikke er kul-baseret, men grøn el. Og de sydsvenske elforbrugere – som frit kan vælge, hvor de vil købe deres el – kunne skifte elleverandør, hvis Sydkraft køber dansk kulbaseret el.

Det er iøvrigt ganske bemærkelsesværdigt, at der – fortrinsvis i Sydsverige – i perioden 1996-98 er nedlagt ialt ca. 2500 MW primært kul- og olie-baserede reserve-kapaciteter. Det er mere end det dobbelte af kapaciteten på begge Barsebäck-reaktorer. Og det er vel at mærke sket, uden at svenske politikere har stillet et eneste "vilkår" om, at denne kapacitet skulle kompenseres!

Nu ser det desværre ud til, at de 2 andre aftale-partier – Centerpartiet og Vänstrepartiet – har accepteret at udskyde lukningen af B2. Centerpartiet ønsker en ny dato i 2002 aftalt nu, mens Björn Rosengren – tilsyneladende med regeringens opbakning – taler om "senest med udgangen af 2003".

Greenpeace vil forsøge at holde den svenske regering og dens støttepartier fast på, at B2 lukkes til tiden 1. juli 2001. De synes at have glemt, at fortsat drift af B2 handler om andet end opfyldelse af utidsvarende "vilkår" og påståede effektproblemer. Den danske befolkning har alt for længe måttet leve med truslen om en alvor ulykke, til trods for, at det bl.a. var en sådan trussel vi sagde nej til i 1985. Og for hvert år lukningen af B2 udskydes produceres yderligere tonsvis af højaktivt affald i form af brugt reaktorbrændsel, som gives i arv til fremtidige generationer.

Box: "Man kan aldrig bortse från kärnkraftens risker. Ett reaktorhavari skulle kunne få förödande konsekvenser för människor och miljö under lång tid. Kärnkraften är redan idag en osäker del i vår elproduktion, eftersom mindre incidenter allt oftare gör att gamla reaktorer måste stängas av för reparation. Avfallsproblemet är ännu inte slutligt löst. Kärnkraften ger restprodukter som är farliga för människor i tusentals år, hundratals generationer. Det är inget vackert arv till våra barn." (Fra indledningen i "På väg mot ett ekologiskt uthålligt energisystem", energiöverenskommelsen mellan Socialdemokratiet, Centerpartiet och Vänstrepartiet fra 1997.)

Noter:

(1) Filteranlægget installeret på Barsebäck-værket har den funktion, at et radioaktivt udslip ledes gennem en bygning fyldt med sten og grus (Filtra), som - hvis det virker – vil kunne holde en stor del af det radioaktive udslip (minus det luftbårne) tilbage. (2) „Rapport fra den dansk-svenske komité 1983-84 om Barsebäckværket", marts 1985, s. 18. (3) Den svenske regerings „Kompletterande yttrande över Barsebäck Kraft Aktiebolags ansökan enligt lagen 1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut" af 20. August 1998, s. 7. (4) Energimyndigheten: „Energiläget 1998", juli 1998, tabell till figur 5 og figur 18; samt Energimyndigheten: „Energiförsörjningen i Sverige", 1. marts 1999, tabell 2.4 & 3 (1998-tal er de foreløbige officielle tal). (5) Energimyndigheten: "Energiförsörjningen i Sverige", 1. marts 1999, tabel 2.4 (6) NUTEK: "20 terawattimmar el kan effektiviseras bort till år 2020", 26. april 1995. (7) Energimyndigheten: "Energiförsörjningen i Sverige", 1. marts 1999, side 11. (8) Näringsdepartementets pressemeddelelse af 3. oktober 2000.

Af Pernille Hagedorn-Rasmussen og Kristian Kolstrup

Miljø kort

Nyt layout på Miljøsk

Fra næste nummer kommer Miljøsk til at se lidt anderledes ud. Efter 5 år med det nuværende format trænger vi til lidt forandring. Målet er at lave et tidsskrift med lidt mere luft på siderne. Den redaktionelle linie bliver den samme, blot vil vi stræbe imod lidt kortere artikler.

Europas plan for bæredygtig udvikling

I EU er man også med på vognen op til Rio +10 mødet. I Europa Kommissionen bliver der i øjeblikket arbejdet på en "Sustainable Development Strategy" for Europa. Den skal godkendes af Europarådet på deres møde i juni 2001 og lige som den danske ligge færdig til FN topmødet i Sydafrika, efteråret 2002. Mon de europæiske ministre beslutter sig for en reduktion af det materielle forbrug i Europa? Parolen kunne være Mindre handel i Europa, bedre miljø!

Genplancher på nettet

På NOAHs hjemmeside er det muligt at se og downloade Gengruppens nyeste plancher om genteknologi og fødevarer. NOAH-Genteknologi har fremstillet 6 plancher til oplysning om gensplejsning. Plancherne omhandler: - Hvad er gener og gensplejsning? (med tilhørende ordforklaringer) - Miljørisici f.eks. genspredning og skade på insekter og planter - Teknologi-skepticisme samt gen-teknologi kontra øko-teknologi - Genteknologi i ulandene - global madforsyning og artsrigdom - Lovgivning, mærkning og forbrugerens rolle Plancherne i str. A0 kan også lånes på NOAH. Ring reserver i god tid - 35 36 12 12.

Vennerne mødes i USA

Friends of the Earth International (FoE) holdt i september årsmøde i USA. FoE er verdens største netværk af miljøorganisationer med medlemmer i 64 lande fra alle jordens kontinenter. Årsmødet 2000 var organiseret af Friends of the Earth USA og blev afholdt i nærheden af Washington D.C. Repræsentanter fra 50 af de 64 medlemslande var tilrejst for at diskutere hvilke områder netværket skal prioritere internationalt i løbet af de kommende 2 år. Der var flere forskellige forslag til fælles kampagner. Valget faldt på Stop forureningen med GMO'er, klimaforandringer, sammenhængen mellem miljø, handel og bæredygtighed og fokus på Rio+10 i år 2002.

1 år for sammenbruddet i Seattle

3rd to 4th December 2000 er det 1 år siden forhandlingerne i WTO, Verdenshandelorganisationen brød sammen. Dagen vil blive fejret med en række aktioner blandt andet inden for Friends of the Earth. Læs mere på hjemmesiderne: www.foeeurope.org og www.foei.org

Ø-mærket på andet end fødevarer

Fra år 2001 vil det være muligt at finde det røde Ø-mærke på andet end fødevarer. Dermed vil det blive muligt at finde for eksempel økologisk tøj og økologiske juletræer i butikkerne. Det er Det Økologiske Fødevareråd, der har anbefalet at man indfører det røde ø-mærke på non-food. Dermed er ideen om et grønt ø-mærke definitivt droppet. Da mange folk allerede kender det røde ø-mærke, vil det være med til at sætte skub i produktionen af nye økologiske varer. I første omgang vil det kun blive råvarer og færdigvarer fra bedrifter og virksomheder, som i forvejen er økologikontrollerede, der kan bruge mærket. Ideen er dog, at mærket i fremtiden vil kunne findes på alle de varer, vi køber.

Aflever dit udslidte regntøj til kommunen

Miljøstyrelsen har besluttet at brugt pvc ikke længere må brændes i kommunernes almindelige forbrændingsanlæg fordi det udvikler giftig røg, der bl.a. indeholder saltsyre. Røgen bliver godt nok renset med kalk i dag, men til gengæld skabes der for hvert kilo afbrændt pvc to kilo farligt affald, som skal deponeres. Derfor har alle landets kommuner nu fået påbud om senest i 1. april 2001 at have etableret særlige indsamlingsordninger for pvc. Pvc finder du bl.a. i støvler, regntøj og andet beklædning. Der findes alternativer til pvc, der er langt mindre miljøbelastende og som heller ikke indeholder blødgørende stoffer (phthalater), der mistænkes for at være kræftfremkaldende og kunne skade menneskers forplantningsevne. De går under navnene polyurethan (PU) eller nylon (polyamid) og er klart at foretrække.

Reducer overflødig emballage med Tupperware!

Tupperware har lavet et samarbejde med Grønne Familier, der går ud på at 60 grønne familier ved hjælp af Tupperware skal prøve at købe ind uden unødvendig ekstraemballage. Ideen er at når du så står i supermarkedet eller hos slagteren pakker du ikke varerne ind, men lægger dem istedet ned i din Tupperware plastic kasse. Det sparer emballage og dermed også miljøet er ideen. Hvorvidt det bliver en succes vil vise sig når testpersonerne efter 2 måneder udfylder et spørgeskema om deres erfaringer. Uanset resultatet bliver det nok næppe Tupperware, der kommer til at løse hele problemet med stadig stigende mængder emballageaffald.

Miljøsk nr. 21, December 2000
ISSN 1395-489X
Oplag 2.000 eksemplarer.

Miljøsk udgives af Miljøbevægelsen NOAH og henvender sig til alle, der synes, at ødelæggelsen af miljøet er en alvorlig sag. Miljøsk samler op på nyhedsmediernes miljødebat og bidrager til den visionære diskussion af, hvilken vej udviklingen på miljøområdet kan og bør tage. Artikler i Miljøsk giver ikke nødvendigvis udtryk for Miljøbevægelsen NOAH's holdning.

Udgiver:
Miljøbevægelsen NOAH
Nørrebrogade 39[1.tv]
2200 København N.
Telefon: 35 36 12 12
Telefax: 35 36 12 17
E-mail: Noah@noah.dk
Hjemmeside: www.noah.dk
Postgiro: 5 56 00 39

Redaktion og layout
Pernille Hagedorn-Rasmussen(ansv.), Dan Boding-Jensen, Sofie Krogh Andersen, Rasmus Thomsen, Jon Theil Nielsen, Søren Bjarke Nielsen.

Redaktionskomité
Henrik Wejdling, Ia Brix Jensen, Lennart Emborg, Ann Vikkelsø, Jens Hedelykke Pedersen.

Abonnement og løssalg
Miljøsk udkommer fire gange om året. Abonnement og løssalg ved henvendelse til NOAH på telefon 35 36 12 12. Årsabonnement (4 numre): 125,- kr. Institutioner o. lign.: 225,- kr. Løssalg, 40,- kr pr nummer. Ældre numre kan købes, så længe lager haves. Klassesæt á 30 stk. (samme nummer) kan købes for 250,- ekskl. porto.

Flytning og reklamation
Meddelelse om flytning og reklamationer vedr. leveringen bedes rettet til postvæsenet.

Tryk
Miljøsk trykkes på Phønix-Trykkeriet a/s, Århus. Miljøcertificeret i henhold til ISO 14001.
Miljøsk er trykt med vegetabilske trykfarver på 100% genbrugspapir, uden brug af organiske opløsningsmidler.

Skriv til Miljøsk!
Miljøsk modtager gerne relevante artikler og kommentarer fra læserne. Kontakt redaktionen og få et eksemplar af vores skrivevejledning.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.